

AINOA PALLOMME

Opinnäytetyönä kehittämishanke maapallon hyväksi

Johannes Karjalainen ja Tiia-Tuulia Peltola
Opinnäytetyö, syksy 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä Kauniainen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntausvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Karjalainen, Johannes & Peltola, Tiia-Tuulia. Ainoa Pallomme. Opinnäytetyönä kehittämishanke maapallon hyväksi. Diak Etelä Kauniainen, syksy 2010, 58 s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoite oli aloittaa Suomen Raamattuopistolla Vihreä Lippu -ohjelma ja tehdä siihen vaadittava toimintasuunnitelma.

Vihreä lippu on osa kansainvälistä Eco-Schools -ohjelmaa ja YK:n ympäristöohjelma UNEP suosittelee sitä. Suomessa Vihreän lipun myöntää Suomen ympäristökasvatuksen seura.

Työhön kuuluu kirjallisen raportin lisäksi Vihreä lippu -ohjelman alkukartoitus, tavoitteet ja toimintasuunnitelma Suomen Raamattuopiston käyttöön, sekä aineiston keruuta varten suunniteltu ja toteutettu kierrätyskysely. Kirjallisen raportin teoriaosuuteen on kirjattu perusteluja kehittämishankkeen tarpeellisuudelle useista eri lähteistä. Perustelut ovat sekä tieteellisiä että teologisia. Raportti sisältää myös kasvatuksellisen osuuden, jossa on perehdytty ympäristökasvatukseen ja kestävän kehityksen kasvatukseen.

Prosessi alkoi tammikuussa 2010 aiheen valinnalla. Kierrätyskysely toteutettiin maaliskuuhuhtikuussa, minkä jälkeen alettiin etsiä valmista ympäristösertifikaattia Suomen Raamattuopistolle. Kesällä 2010 käytiin neuvotteluja Vihreän lipun kanssa sen soveltuvuudesta Suomen Raamattuopistolle. Syyslukukauden alkaessa ohjelmaa alettiin toteuttaa. Ohjelma jatkuu vuoden 2011 syyslukukauden loppuun asti.

Kehittämishankkeen tulokset ovat nähtävissä toimintasuunnitelmassa. Ohjelma nähdään tarpeelliseksi, ja edellytykset Vihreän lipun myöntämiselle sekä ohjelman jatkolle ovat hyvät.

Asiasanat: Vihreä lippu -ohjelma, ympäristökasvatus, Suomen Raamattuopisto, ekoteologia, väestönkasvu, kehittämishanke

ABSTRACT

Karjalainen, Johannes and Peltola, Tiia-Tuulia

Our Only Globe. Thesis about Development Enterprise for Globe

58 p., 4 appendices. Language: Finnish. Kauniainen, Autumn 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The goal of the thesis was developing environment responsibility at Finnish Bible Institute by starting the Green Flag –program there.

Green Flag is a part of international Eco Schools program. Also UN's environment program UNEP recommends Green Flag. In Finland, Green Flag is granted by The Finnish Association for Environmental Education.

This study consists of a written report, an enquiry about recycling, Green Flags environmental review, goals and action plan to Finnish Bible Institute. The discussion on the theoretical framework presents reasons why Green Flag is needed. The reasons are scientific and theological. In the report there is also one part dealing with environmental education.

The process began in January 2010 through the orientation to the subject of the thesis. The enquiry about recycling was done in March and April which was followed by the search of suitable certification to Finnish Bible Institute. In Summer 2010 consulting with Green Flag was done. At the beginning of the autumn semester of 2010, Green Flag program started. The program will continue until end of the autumn semester of 2011.

The final results of development enterprise can be seen at the action plan. The program was seen necessary and the chances for receiving Green Flag are good.

Keywords: Green Flag –program, environmental education, Finnish Bible Institute, development enterprise

SISÄLTÖ

1 VALINTOJEN MAAILMA.....	6
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT.....	8
2.1 Kehittämishankkeen tavoitteet	8
2.2 Henkilökohtaiset tavoitteet.....	8
3 SUOMEN YMPÄRISTÖKASVATUKSEN SEURA JA VIHREÄ LIPPU	10
3.1 Vihreä lippu -ohjelman vaiheet	10
3.2 Teemat	12
3.2.1 Jätteiden vähentäminen.....	12
3.2.2 Vesi	13
3.2.3 Energian säästäminen	14
4 SUOMEN RAAMATTUOPISTO	16
4.1 Kyselyn lähtökohdat.....	16
4.2 Kyselyn tulokset	17
4.2.1 Monivalintakysymykset.....	18
4.2.2 Avokysymykset	21
5 KEHITTÄMISHANKE OSANA SUUREMPAA KOKONAISUUTTA	24
5.1 Väestönkasvu	24
5.2 Väestönkasvun seurauksia.....	27
5.2.1 Ilmastonmuutos.....	27
5.2.2 Päästöt ja jätteet	29
5.2.3 Vesien likaantuminen	30
5.2.4 Biodiversiteetin köyhtyminen.....	31
6 GLOBALISAATIO	33
6.1 Globaali vastuu.....	33
6.2 Globalisaatio, globaali vastuu ja me	34
7 EKOTEOLOGIA	35
7.1 Ekoteologian synty	36
7.2 Ekoteologian konteksti	37
7.3. Panenteismi	37

8 YMPÄRISTÖKASVATUS	38
8.1 Ympäristökasvatuksen universaalit tavoitteet	38
8.2 Ympäristökasvatus käsitteenä	38
8.3 Ympäristökasvatuksen päämäärä	39
8.4 Ympäristökasvatuksen mallit	39
8.4.1 Hungerfordin ja Volkin malli	39
8.4.2 Jerosen ja Kaikkosen talomalli	41
8.4.3 Palmerin puu	42
9 KESTÄVÄN KEHITYKSEN KASVATUS	45
9.1 Kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta.....	45
9.2 Kestävän kehityksen kasvatuksen soveltaminen.....	47
10 PROSESSIN KUVAUS	48
10.1 Prosessin aloitus	48
10.2 Vihreän lipun valinta	48
10.3 Prosessin eteneminen	49
10.4. Prosessin päätös ja kehittämishankkeen jatko.....	50
10.5 Prosessin arviointi	51
11 PALLO ON MEILLÄ.....	52
11.1 Kehittämishankkeen tulokset ja arviointi.....	52
11.2 Oppia ikä kaikki	52
11.2.1 Yhdessä työskentely	53
11.2.2 Jälkiviisaus on paras viisaus	53
11.3 Jatkohankkeet	54
LÄHTEET.....	55
LIITTEET	59
LIITE 1: Kysely	59
LIITE 2: Toimintasuunnitelma.....	61
LIITE 3: Palaute Timo Junkkaala	74
LIITE 4: Palaute Anneli Saikkonen	75

1 VALINTOJEN MAAILMA

Ihmisen tuottamien päästöjen ja jätteiden määrät ovat ylittäneet maapallon kestävyvyn. Ihmiskunta myös kuluttaa luonnonvaroja kestäättömällä tavalla. Tästä seuraa monen kasvi- ja eläinlajin häviäminen, sukupuutto ja ilmastonmuutos. Vastuuttoman saastuttamisen ja kuluttamisen seuraukset vaikuttavat koko ihmiskuntaan. Monet tutkijat pitävät vakavimpana seurauksena ilmastonmuutosta. Nykyinen sukupolvi voi olla viimeinen, joka voi ilmastomuutoksen pysäyttää. (Flannery 2005, esipuhe Peter Lund.) Ilmastomuutoksesta ei olla yksimielisiä. Ilmastomuutoksen todellisuudesta riippumatta ihmisen vastuuton toiminta aiheuttaa jo nyt todellisia globaaleja ympäristö- ja humanitäärisiä katastrofeja. Yksilön, yhteisön ja kansakunnan tekemiset vaikuttavat heihin itseensä, sekä myös muihin ihmisiin. (Heikkilä 2009, 7.)

Kristillisestä näkökulmasta katsoen meidän on tehtävä päätöksiä ja toimittava vastuullisesti suhteessa ympäristöön ja luonnonkatastrofien ehkäisemiseksi. Tämän teemme rakkaudesta itseemme, lähimmäiseen ja Jumalaan.

Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydäimestäsi ja koko sielustasi, koko voimallasi ja koko ymmärrykselläsi, ja lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. (Luuk. 10:27)

Opinnäytetyömme on kehittämishanke, jonka tarkoituksena on, että Suomen Raamattuopisto saisi ympäristösertifikaatin. Tällöin Suomen Raamattuopisto kantaisi oman osansa globaalista vastuusta ja maapallon tilasta.

Kirjallisessa raportissa olemme hahmotelleet loogisen järjestyksen aihealueillemme. Järjestys johdattaa lukijat kehittämishankkeen kautta maailmanlaajuisiin ongelmiin sekä tekoihin niiden ratkaisemiseksi.

Kehittämishankettamme eli Vihreä lippu -ohjelmaa ja sen teemoja on esitelty laajasti, jotta lukija saa parhaan mahdollisen kuvan ohjelmasta. Osiossa on kerrottu Karjalaisen ja Peltolan roolista kehittämishankkeessa.

Suomen Raamattuopisto on kehittämishankkeemme työelämätaho. Osiossa on esitelty myös keväällä toteutetun kierrätyskyselyn tuloksia. Kysely antoi viitteitä opiston käyttäjien tieto- ja taitotasoista kehittämishankkeen lähtökohtia varten.

Monet, elleivät kaikki, ympäristöongelmat johtuvat väestönkasvusta joko suoraan tai välillisesti. Väestönkasvu kuormittaa ympäristöä ja aiheuttaa erilaisia ympäristökriisejä. Meidän on reagoitava näihin esimerkiksi jätteitä vähentämällä. Tämän takia on ymmärrettävä jätteiden käsittelyn syyt osana suurempaa kokonaisuutta. Maailman mittakavassa kehittämishanke on pieni osa, mutta jo valtakunnallisella tasolla se voi toimia näkyvänä suunnannäyttäjänä.

Globalisaatio ja globaali vastuu ovat perusteluja sille, miksi juuri meidän tulisi olla kiinnostuneita ympäristöongelmista. Maapallon globalisoitumisen myötä vastuu toisen ihmisen hyvinvoinnista on myös meillä eikä pelkästään eri maiden päättäjillä. Omilla valinnoillamme pystymme vaikuttamaan ympäristöömme.

Ekoteologia antaa viitteitä sille, miksi erityisesti meidän kristittyjen tulisi toimia ympäristön puolesta. Ekoteologia on valittu teoriaosuuteen edustamaan kristillistä näkökantaa. Jumala loi ihmisen viljelemään ja varjelemaan maata, ei riistämään ja tuhoamaan sitä. Jumalan luomaa pitäisi arvostaa ja siitä pitäisi olla kiitollinen.

Ympäristökasvatus ja kestävä kehityksen kasvatus tuovat lisää osaamista sosionomin ja nuorisotyönohjaajan ammatillisuuteen. Tulevina kasvattajina on tärkeää huomioida ympäristökasvatuksen merkitys. Ympäristökasvatuksen teoria antaa erilaisia ympäristökasvatusmalleja, joita voi käyttää hyödyksi monenlaisissa työympäristöissä.

Kehittämishankkeen ja opinnäytetyön todelliset hyödyt näkyvät vasta ohjelman lähdettyä kunnolla käyntiin ja kun siitä on saatu palautetta. Oletettavasti kehittämishankkeen hyödyt ovat suuret. Suomen Raamattuopisto saa sertifikaatin ympäristön puolesta toimimisesta, mikä tuo näkyvyyttä. Opiston käyttäjien asenteet saattavat muuttua, ja ympäristöstä huolehtimisesta saattaa tulla osa arkipäivää. Kehittämishankkeemme hidastaa ilmastonmuutoksen etenemistä ja näin auttaa maapalloa parempaan suuntaan.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

Kehittämishankkeellamme oli useita lähtökohtia. Olimme havainneet konkreettisia puutteita Suomen Raamattuopiston ympäristötoimissa. Pidämme molemmat ympäristöasioita tärkeinä ja halusimme puuttua havaitsemiimme puutteisiin.

Henkilökohtaisista näkökulmistamme katsoen kehittämishanke pohjautuu velvollisuudentuntoon, jota voidaan kutsua myös globaaliksi vastuuksi. Yhteisellä maapallollamme tarvitaan tekoja ympäristön hyväksi. Kukaan ei voi tietää tulevaisuutta, mutta sen tiedämme, että jos ei edes yritä, silloin mikään ei ainakaan muutu. Tähän prosessiin ryhtyessämme näimme mahdollisuuden saada aikaan näkyviä tuloksia toteuttamalla kehittämishanke.

Ammatillisesta näkökulmasta sosionomin tai kirkon nuorisotyönohjaajan työssä voi kestää kauan, ennen kuin nähdään tuloksia. Joskus työ saattaa vaikuttaa jopa toivotonmalta. Silti emme jätä työtämme tekemättä, sillä uskomme, että se kantaa vielä hedelmää. Mikä siis olisi enää peruste sille, että jättäisimme ympäristötekoja tekemättä, jos meillä niihin on mahdollisuus?

2.1 Kehittämishankkeen tavoitteet

Kehittämishankkeen tavoite on saada Suomen Raamattuopistolle Vihreä lippu -ympäristösertifikaatti. Työelämätaho haluaa saada sertifikaatilla näkyvyyttä ja positiivista tunnustusta kansanopistolle. Tätä pidetään viestinä ja esimerkkinä myös muille opistoille. Tärkeä motiivi on myös se, että usein ympäristöä huomioivilla valinnoilla voi säästää rahaa.

2.2 Henkilökohtaiset tavoitteet

Henkilökohtaisina tavoitteina meillä oli ennen kaikkea vaikuttaminen. Tällä tarkoitamme sitä, että omalla opinnäytetyöllämme kykenemme vaikuttamaan koko oppilaitok-

semme ympäristöystävällisyyteen. Tätä kautta haluamme osoittaa, että jokainen voi omilla valinnoillaan ja teoillaan tehdä asioita ympäristön hyväksi. Opinnäytetyö on meille siis samalla ympäristöteko. Lisäksi tavoitteinamme oli syventää omaa tietoa ympäristöasioista ja kristillisestä näkökulmasta niihin. Tätä tietoa meidän on varmasti mahdollista ja tärkeää soveltaa työelämässä.

Työmme tekstiviitteissä käytämme lyhennettä Ml. = mainittu lähde silloin, kun viitamme toistuvasti samaan lähteeseen.

3 SUOMEN YMPÄRISTÖKASVATUKSEN SEURA JA VIHREÄ LIPPU

Suomen ympäristökasvatuksen seura on ympäristökasvatuksen edistämiseen, kehittämiseen ja tukemiseen erikoistunut järjestö. Sen näkyvintä toimintaa on juuri Vihreä lippu -ohjelma. (Vihreä lippu i.a.)

Vihreä lippu on Suomen ympäristökasvatuksen seuran koordinoima ohjelma, jonka tarkoitus on edesauttaa ympäristökasvatusta ja kestävää kehitystä. Ohjelma on suunnattu päiväkodeille, kouluille ja oppilaitoksille. Vihreä lippu on osa kansainvälistä Eco-Schools -ohjelmaa, ja YK:n ympäristöohjelma UNEP suosittelee Vihreää lippua. (Vihreä lippu i.a.)

3.1 Vihreä lippu -ohjelman vaiheet

Vihreä lippu -ohjelmassa on kahdeksan eri vaihetta.

1. Projektin alussa perustetaan ympäristöraati, johon kuuluu oppilaita, opettajia ja muun henkilökunnan edustajia. Usein päiväkodeissa ja kouluissa raatiin kuuluu myös vanhempia, mutta Suomen Raamattuopiston tapauksessa näin ei ole. Raati sitoutuu toimimaan koko lukuvuoden ajan ja sen tehtävä on suunnitella, ohjata ja arvioida toimintaa. Edellytys raadin toiminnan onnistumiselle on, että sillä on oltava todellista päätösvaltaa ja auktoriteettia. Henkilökunnan jäsenistä kootaan myös oma henkilökunnan tiimi, joka asettaa ympäristökasvatukselliset tavoitteet, kantaa kokonaisvastuun toiminnasta ja kriteereiden toteutumisesta. Ainakin osan henkilökunnan tiimin jäsenistä tulee olla myös raadin jäseniä. Tiimin oleellinen tehtävä on huolehtia, että tieto kulkee opettajien ja henkilökunnan välillä. Manninen 2010, A3–A4.)

2. Raadin ensimmäinen tehtävä on valita teema, johon ohjelma ensimmäisenä toimintakautenaan keskittyy. Teeman tarkoitus on luoda tehokas ja selkeä projekti, kun voidaan keskittyä yhteen asiaan kerrallaan. Suomen Raamattuopiston ensimmäiseksi teemaksi on valittu jätteiden vähentäminen. (Ml.)

3. Teeman valinnan jälkeen tehdään alkukartoitus. Sen tarkoitus on antaa käsitys oppilaitoksen nykyisestä tilasta teeman osalta. Kartoituksessa mitataan tai ainakin arvioidaan määrällisesti laitoksen ympäristökuormitusta. Esimerkiksi jäteteemassa selvitetään, paljonko ja mitä jätteitä syntyy, minkä toimintojen yhteydessä, mitä niistä lajitellaan ja miten lajittelu sujuu. Kartoituksessa selvitetään myös teemaan liittyvää tieto- ja osaamistasoa sekä arkikäytäntöjä. Kartoitus toistetaan samanlaisena projektin lopussa, jolloin voidaan vertailla saavutettuja tuloksia. (MI.)

4. Alkukartoituksen tulosten perusteella asetetaan tavoitteet. Millä tavoin ympäristökuormitusta saisi vähennettyä ja miten paljon? Mitä halutaan oppia ja mitä osataan jo? Kuinka teemaa saisi käsiteltyä normaalin toiminnan ja opetuksen yhteydessä? (MI.)

5. Tavoitteiden pohjalta suunnitellaan toiminta. Mitä käytännön toimenpiteitä tavoitteiden saavuttaminen vaatii? Toiminta voi olla arjen toimintatapojen kehittämistä, teemapäiviä, tapahtumia, tiedotusta ilmoitustauluilla ja nettisivuilla, aamunavauksia, kerhoja, retkiä jne. Toiminnassa oleellista on, että se koskee kokonaisvaltaisesti koko oppilaitosta eli kaikkia sen käyttäjiä, jolloin arkitoiminta muuttuu ympäristöystävällisemmäksi. Kestävää kehitystä eivät ole hetkelliset tempaukset, vaan arjen pienten tekojen ja asenteiden muuttaminen. Oppilaitoksissa teemaa tulisi käsitellä eri näkökulmista eri oppiaineissa. Toiminnassa on oltava tiedollisia, taidollisia ja elämyksellisiä elementtejä. (MI.)

6. Kun projektin on suunniteltu ja tavoitteet asetettu, alkaa toiminta. Toiminta jatkuu säännöllisenä koko projektin ajan. Asetuksensa on, että vähintään 80 % oppilaitoksen väestä on mukana toiminnassa säännöllisesti. Kouluissa vaaditaan myös, että 10 % oppilaista on aktiivisesti mukana erilaisissa projektiin liittyvissä tehtävissä. (MI.)

7. Projektin lopussa tehdään loppukartoitus, jota verrataan alkukartoitukseen. Näin saadaan selville, päästiinkö asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi arvioidaan projektia yleisesti; mikä oli hyvää ja onnistui, sekä mitä mahdollisesti voidaan parantaa seuraavaa teemaa silmällä pitäen. (MI.)

8. Lopuksi projektista kirjoitetaan raportti, joka lähetetään valtakunnalliseen Vihreä lippu -toimikuntaan. Toimikunta päättää lippujen myöntämisestä touko- ja joulukuussa. Lipun käyttöoikeus on voimassa puolitoista vuotta, jonka aikana toteutetaan uusi pro-

jekti ja anotaan uutta käyttöoikeutta. Seuraavan lukukauden alussa valitaan uusi teema ja käynnistetään uusi Vihreä lippu -projekti. (ML.)

3.2 Teemat

Vihreä lippu on jaettu erilaisiin teemoihin, joiden ympärille toimintaa aletaan rakentaa. Teemat vaihtuvat 1–1,5 lukuvuoden välein, sopimuksesta riippuen. Perusteemat ovat jätteiden vähentäminen, energian säästäminen ja vesi.

3.2.1 Jätteiden vähentäminen

Väestönkasvusta (kts. 5.1 Väestönkasvu) ja kulutuskulttuurista johtuen jätemäärät ovat lisääntyneet. Lisääntynyt jäte on monitahoinen ongelma. Tuotteesta tulee jätettä kun se heitetään pois. Jäte ei kuitenkaan tällöin lakkaa olemasta. Jätteitä kuljetetaan paikasta toiseen ja tämä aiheuttaa samanlaisia ympäristöhaittoja, kuin liikenne yleensä; kuluu energiaa ja syntyy päästöjä. Jätteiden käsittely aiheuttaa paljon ympäristöhaittoja, jotka kohdistuvat ilmaan, maaperään tai vesistöihin. Jätteen määrää voimme vähentää muun muassa pohtimalla onko tuote jonka heitämme pois todella käyttökelpoton ja onko se todellisuudessa jätettä. Jäte saattaa olla hyödyllistä raaka-ainetta väärässä paikassa. Usein roskakoreihin laitetaan esimerkiksi kierrätettävää paperia ja tällöin kaatopaikoilla on paljon sinne kuulumatonta jätettä, jota voitaisiin hyödyntää muualla. (Manninen 2010, E1–E3.)

YTV teetti vuonna 2005 selvityksen peruskoulujen ja lukioiden sekajätteen laadusta ja selvitys osoitti, että noin 75 % oppilaitosten sekajätteestä olisi ollut erilaisiin kierrätyksiin kelpaavaa jätettä. Yhdyskuntajätettä syntyi vuonna 2005 noin 448 000 tonnia eli noin 460 kg asukasta kohti. Suurin osa yhdyskuntajätteestä on pakkausjätettä, biojätettä ja paperia. Tästä jätteestä olisi osa hyödyntämiskelpoista. Yksilön on hyvä tutustua oman roskapussinsa painon lisäksi myös sen sisältöön ja tuotteiden elinkaareen, jotta turha jätemäärä karsiutuu. (Manninen 2010, E3–E4.)

Tuotteen elinkaarella tarkoitetaan tuotteen koko elinikään liittyviä vaiheita: raaka-aineiden ottaminen luonnosta, valmistaminen ja jalostaminen, jakelu ja kuljetukset, käyttö ja kunnossapito, uudelleenkäyttö, kierrätys sekä jätteiden käsittely. (Manninen 2010, E5.)

Tuotteen valmistamisen aikana syntyy suuria määriä jätettä ja päästöjä. Tuotteeseen käytetty materiaali on vain pieni osa siitä, miten paljon energiaa ja luonnonvaroja kyseisen tuotteen valmistamiseen on käytetty. Tuotteen elinkaaren ymmärtäminen auttaa yksilöä pohtimaan haluaako hän ostaa tuotetta, joka rasittaa ympäristöä runsaasti. (M1.)

Jätteiden kierrättäminen kannattaa myös taloudellisesti, sillä jätelain mukaan jätemaksujen tulisi kannustaa kierrättämään ja vähentämään sekajätettä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sekajätteestä peritään korkeampi maksu kuin jätteestä, joka on lajiteltu asianmukaisesti. On kuitenkin muistettava, että mitä vähemmän ostamme, sitä vähemmän jätettä syntyy. (Manninen 2010, E6.)

3.2.2 Vesi

Vesi on elinehto maapallolla. Väestönkasvun myötä myös vedenkulutus kasvaa; paitsi juomavedeksi myös ruoantuotannossa viljelyksille ja karjalle. Uudet viljelymaat raivataan usein alueille, joille täytyy rakentaa myös kastelujärjestelmä. Tehottoman kastelujärjestelmän vuoksi paljon vettä menee kuitenkin hukkaan. Samoin teollisuus tarvitsee suuria määriä vettä tehtaiden pyörittämiseen ja se on myös pilannut monia vesialueita täysin käyttökelvottomaksi. Ilmastomuutos (kts. 5.2.1 Ilmastomuutos) vähentää myös maapallon makeanveden varoja, sillä suurin osa maapallon makeasta vedestä on varastoitunut napajäätiköihin, jotka sulassaessaan sekoittuvat suolaiseen meriveteen. Maapallon vesivarat eivät ole jakautuneet tasaisesti sen asukkaiden kesken. Ei ole eettisesti oikein, että osa ihmisistä kuluttaa vettä satoja litroja päivässä, kun toiset taas kärsivät janosta ja kuivuudesta. (Luukkarinen 2010, C1–C3.)

Vihreän lipun vesiteeman tarkoitus on vähentää sekä oppilaitoksen että yksittäisen ihmisen vedenkäyttöä. Se, miten olemme tottuneet pesemään kätemme tai käymään suihkussa vaikuttaa suuresti kuluttamamme veden määrään. Sen vuoksi on tärkeä ymmärtää

mikä on puhtaan veden merkitys maailmanlaajuisesti. Vesiteemassa on tarkoitus tutustua myös veteen liittyviin luonnonilmiöihin sekä vesivarantoihin Suomessa ja maailmalla. Vesiteemaan on helppo liittää myös ympäristöhankkeet, hyvänä esimerkkinä vaikkapa Itämeren suojeluprojekti. Suomessa asuessa veden säästäminen saattaa ihmetyttää, meillähän siitä ei ole pulaa. Veteen liittyy kuitenkin monia kustannuksia, jotka tekevät siitä kalliin hyödykkeen. Veden pumppaus ja puhdistus vaatii energiaa vesilaitokselta, samoin kuin jäteveden käsittely ja puhdistus. Näiden laitosten käytöstä seuraa kustannuksia, jotka näkyvät vesilaskussa. Samoin vaikka Suomen vesitilanne on hyvä, ovat meidänkin vesivaramme rajalliset, eikä vedenkulutus voi loputtomiin kasvaa. Pohjavesivarat uudistuvat hitaasti, eikä säästämistä kannata aloittaa ennen kuin on liian myöhäistä. (Luukkarinen 2010, C5–C10.)

3.2.3 Energian säästäminen

Sanaa energia käytetään hyvin monenlaisissa yhteyksissä. Ihminen tarvitsee energiaa, teollisuus kuluttaa energiaa ja energian tuotanto kiihdyttää ilmastonmuutosta. Julkisessa keskustelussa energia on yksi yleisimmistä käytetyistä fysiikan käsitteistä. Kaikki tuotanto ja koko maailman talous riippuvat energiasta. Luonnon ilmiöt ja niiden hyväksikäyttö perustuu energiaan. Energiantuotannosta ja kulutuksesta aiheutuvat päästöt ovatkin avainasemassa pohdittaessa ja ratkottaessa maailmalaajuisia ympäristöongelmaa. (Kullberg 2008, D5–D6.)

Yksilö kuluttaa kaikissa toimissaan energiaa, joko välillisesti tai välittömästi. Välillisellä energian kulutuksella tarkoitetaan energian kulutusta joka on käytetty tuotteeseen koko sen elinkaaren aikana. Tämä usein muodostaa suurimman osan energian kulutuksestamme. Välittömällä energian kulutuksella tarkoitetaan sitä energiaa, jonka käytämme suoraan arkisissa toiminnoissamme. (Kullberg 2008, D6–D7.)

Nykypäivänä esimerkiksi teollisuudessa työntekijöitä on korvattu koneilla. Tämä aiheuttaa lisää energian kulutusta. Onkin huomioitu, että mitä hyvinvoivampi valtio on, sitä runsaampaa sen energian kulutus on. (Kullberg 2008, D8.)

Energiantuotanto vaikuttaa aina ympäristöön. Mikään energiantuotantomuoto ei ole täysin puhdas, mutta aiheutetun haitan määrä vaihtelee energiatuotantomuodon mukaan. Energiantuotantomuodot voidaan jakaa kahteen osaan: uusiutuviin ja uusiutumattomiin energiavaroihin. Uusiutuvia energialähteitä ovat esimerkiksi vesivoima, tuulivoima ja aurinkovoima. Myös puuta voidaan pitää uusiutuvana energialähteenä. Suomessa se onkin tärkeässä asemassa, kun muusta puunjalostuksesta jäänyt käyttämätön puuaines voidaan hyödyntää voimaloissa. Puuta poltettaessa tosin vapautuu hiilidioksidia, ja monien maiden puuvarannot ovat niin vähäiset, ettei niitä voi tai ole ekologisesti kestävää käyttää energiantuotantoon. Uusiutumattomia energialähteitä ovat muun muassa fossiiliset polttoaineet ja öljy. Uusiutuvia energialähteitä tulisi hyödyntää mahdollisimman paljon. (Kullberg 2008, D9–D11.)

4 SUOMEN RAAMATTUOPISTO

Kehittämishankkeemme tilaaja on Suomen Raamattuopisto (SRO). Suomen Raamattuopisto on Kauniaisissa sijaitseva kristillinen kansanopisto, jota ylläpitää Suomen Raamattuopiston säätiö. Opiston toimintaan kuuluu erilaisten kurssien, tapahtumien ja koulutusten järjestäminen, joiden kestot vaihtelevat viikonlopuista lukuvuoteen. Oleellisia kursseja ovat nuorille suunnatut Raamatun peruskurssi ja Musalinja, kaikille ikäryhmille suunnattu Avoin Raamattukoulu sekä maahanmuuttajille tarkoitettu Kristittyinä Suomessa -kurssi. (Suomen Raamattuopisto 2008.)

Samoissa tiloissa sijaitsee myös Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) Kauniaisten toimipiste. Ammattikorkeakoulussa voi suorittaa sosionomi (AMK) ja kirkon nuorisotyönohjaajan pätevyyden. (ML.)

Edellisten lisäksi tiloissa toimii myös Perussanoma Oy, joka on kristillinen kirjatalo ja kustantamo. (ML.)

Nämä kolme toimijaa ovat Kauniaisten kampusalueen pääkäyttäjät. Fyysisesti alueella sijaitsee yksi päärakennus, kaksi asuntolarakennusta sekä kaksi muuta rakennusta, joissa on kokous-, luokka- ja varastotiloja. Samoissa tiloissa toimii usean eri työnantajan työntekijöitä sekä kahden eri oppilaitoksen opiskelijoita. Tämä tuo kehittämishankkeelle lisähaasteita. Myös tilojen muut toimijat ovat sitoutuneita Vihreä lippu -ohjelmaan ja sen toteutukseen, koska tiloista vastaa Suomen Raamattuopisto. (ML.)

4.1 Kyselyn lähtökohdat

Suomen Raamattuopistolla ei tällä hetkellä ole ympäristösuunnitelmaa, joka oli syy opinnäytetyölle (Matti Saikkonen, henkilökohtainen tiedonanto 10.5.2010). Alun perin tarkoitus oli, että laatisimme suunnitelman itse. Tämän vuoksi keväällä 2010 toteutimme kaikille opiston käyttäjille suunnattu kyselyn. Kyselyllä halusimme selvittää käyttäjien tietoa ympäristöasioista, sekä halua ja kiinnostusta toimia opistolla ympäristön puolesta. Kyselyn teemana oli kierrätys. Kierrätystä voidaan pitää hyvänä esimerkkinä eko-

logisesta toiminnasta ja kestävästä kehityksestä, joten suhtautumisesta siihen voidaan vetää johtopäätöksiä suhtautumisesta ympäristöasioihin yleisesti. Kierrättämisen tarkoituksena on vähentää jätteen määrää ja pidentää tuotteiden käyttöikää. Tämä vähentää ympäristökuormitusta. Kierrättämisestä on myös taloudellista hyötyä, sillä kierrättämällä voidaan vähentää energian ja muiden raaka-aineiden käyttöä.

4.2 Kyselyn tulokset

Kyselyä tehdessämme emme tiedäneet Suomen Raamattuopiston toivetta valmiiseen sertifikaattiin. Tästä syystä kyselyä ei laadittu Vihreää lippua silmällä pitäen. Kysely osoitautui kuitenkin hyödylliseksi erityisesti Vihreän lipun alkukartoitusta varten. Alkukartoituksessa tuli kartoittaa esimerkiksi asenteita sekä tieto- ja taitotasoa. Ihmisillä on erilaisia asenteita kierrätyksestä kohtaan. Sen hyödyt on myönnetty, mutta se, kuinka tarkasti ja mitä jätteitä lajitellaan, jakaa mielipiteitä jo enemmän. Asenteet kierrätykseen ovat samoja asenteita kuin mitä Vihreän lipun alkukartoituksessa halutaan tietää.

Toteutimme kyselyn paperimuodossa kaksipuolisella lomakkeella, joka koostui monivalinta- ja avokysymyksistä (liite 1). Kyselyn toteuttamista harkittiin sähköisessä muodossa paperin säästämiseksi. Tällöin vastausprosentti olisi todennäköisesti jäänyt pieneksi, sillä kaikki eivät vastaa sähköpostitse tuleviin kyselyihin. Tällöin myöskään otos ei olisi vastannut todellisuutta, sillä jotkin ryhmät ovat aktiivisempia sähköpostin käyttäjiä kuin toiset.

Järjestimme kyselyyn vastaamisen jakamalla lomakkeet yhdelle luokalle kerrallaan sovittuna ajankohtana. Odotimme, että opiskelijat täyttivät lomakkeet ja palauttivat ne meille. Kyselyyn eivät vastanneet ne opiskelijat, jotka eivät olleet paikalla. Opettajille ja henkilökunnalle jaoimme lomakkeet heidän omiin postilokeroihinsa. Vastaamiseen sekä lomakkeiden palauttamiseen annoimme aikaa kuukauden. Palautus tapahtui postilokeroiden päällä olevaan laatikkoon.

Tilojen käyttäjien kokonaismäärä on yli 200 henkeä, mutta tarkka lukumäärä vaihtelee jopa viikoittain johtuen vapaaehtoisista työntekijöistä ja erikurssien vaihtelevista opiskelija määräistä. Täytettyjä lomakkeita saimme yhteensä 171 kappaletta, ja niitä oli kai-

kista tilojen käyttäjäryhmistä. Tätä voidaan pitää hyvänä aineistona. Lomakkeiden määrät mukailivat suhteessa kunkin käyttäjätyypin määrää, eniten lomakkeita saatiin Diakissa opiskelevilta.

4.2.1 Monivalintakysymykset

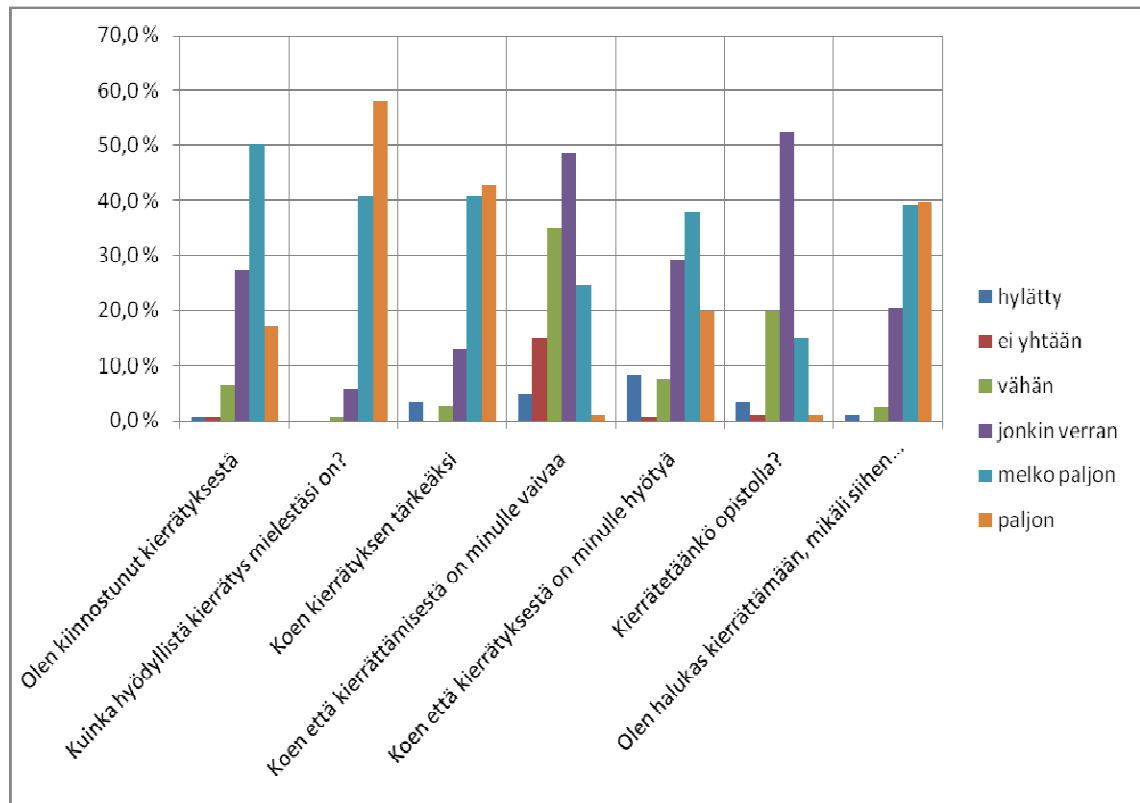
Vihreän lipun kannalta olennaisimmat monivalintakysymyksistä olivat seitsemän ensimmäistä; olen kiinnostunut kierrätyksestä; kuinka hyödyllistä kierrätys mielestäsi on; koen kierrätyksen tärkeäksi; koen että kierrättämisestä on minulle vaivaa; koen että kierrättämisestä on minulle hyötyä; kierrätetäänkö opistolla ja olen halukas kierrättämään, mikäli siihen annetaan mahdollisuus. Vastausvaihtoehdot olivat yhdestä viiteen, joista yksi tarkoitti – ei yhtään ja viisi – paljon.

Kaikkia vastauksia verratessa asenteet osoittautuivat hyvin kierrätysmyönteisiksi (kts. taulukko 1). Esimerkiksi lähes sata prosenttia piti kierrätystä hyödyllisenä joko melko paljon tai paljon.

Monivalintakysymykset toivat esiin kuitenkin myös muita puolia. Kierrätyksen välittömät näkyvät hyödyt kierrättäjälle voivat vaikuttaa vähäisiltä, joka näkyi tuloksissa. Lähes 40 % vastaajista piti kierrätystä itselleen hyödyllisenä vähän tai jonkin verran. 70 % vastaajista oli sitä mieltä, että kierrättämisestä on vaivaa jonkin verran tai melko paljon. Kyselystä ei selviä, onko kierrätyksestä vaivaa vain opistolla vai opiston ulkopuolella. Yli puolet kaikista vastaajista oli sitä mieltä, että opistolla kierrätetään vain jonkin verran.

Tulokset viestivät siitä, että Suomen Raamattuopiston on syytä panostaa kierrätykseen; mikäli se tehdään helpoksi, käyttäjät ovat valmiita kierrättämään.

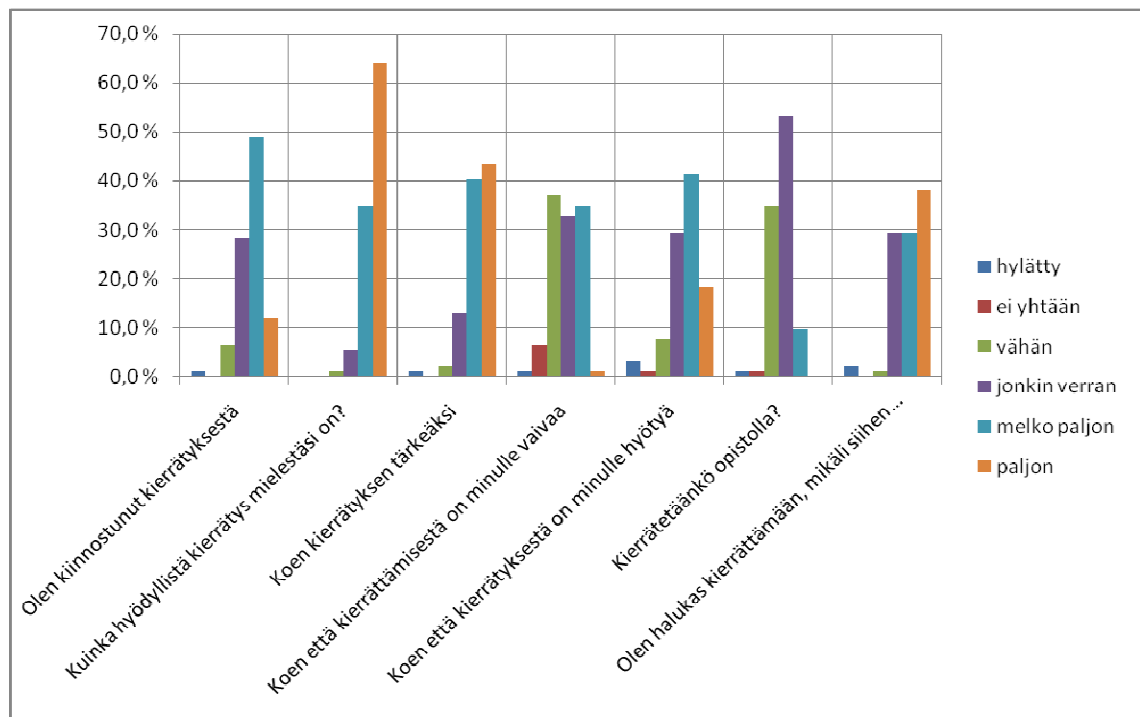
TAULUKKO 1. Kaikki vastaajat

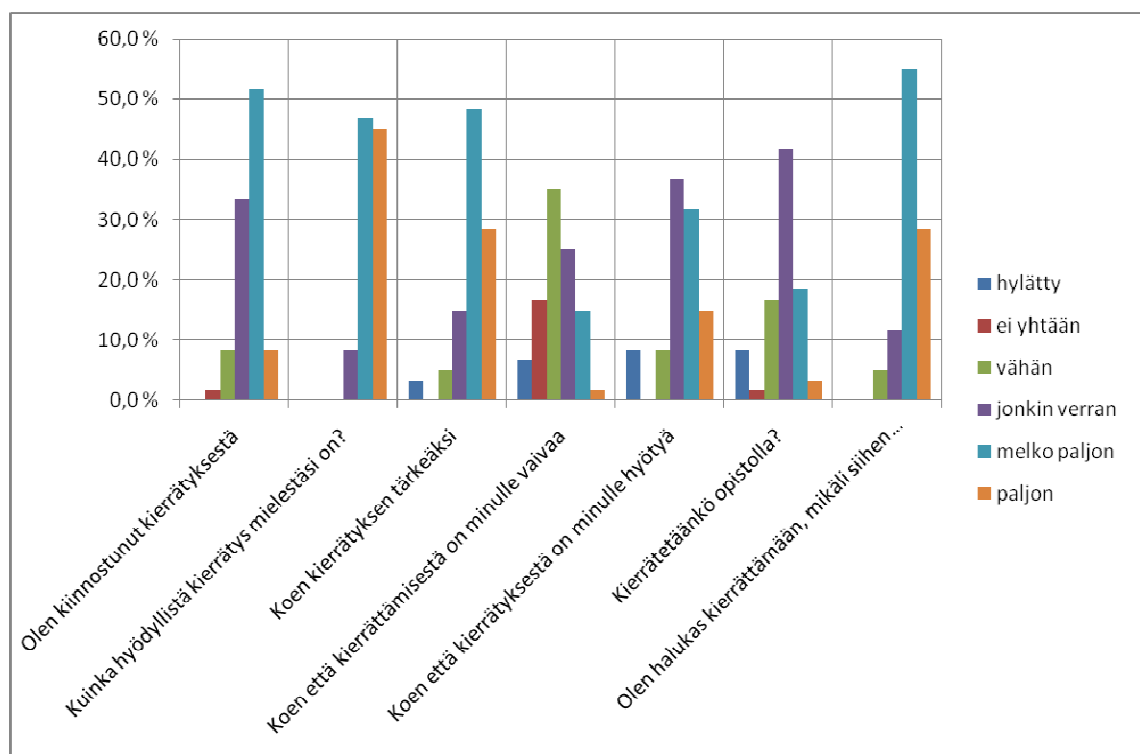
Eri vastaajaryhmien verrattessa ei ilmennyt suuria eroavaisuuksia. Taulukoihin 2 ja 3 on eritelty Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Suomen raamattuopiston (SRO:n) opiskelijoiden vastaukset. Muut käyttäjäryhmät olivat niin pieniä, että niiden erittely omiksi taulukoikseen saattaisi vääristää niiden koon ja vaikutuksen suhteessa koko vastaajamäärään.

Diakin opiskelijat suhtautuivat kierrätykseen myönteisesti ja kokivat sen tarpeelliseksi. Diakin opiskelijoista lähes 90 % mielestä opistolla kierrätetään vain vähän tai jonkin verran, kun taas SRO:n opiskelijat suhtautuivat opiston kierrätystoimiin myönteisemmin ja olivat sitä mieltä, että opistolla kierrätetään jonkin verran. Erikoista on, että halukkuus kierrättämiseen oli suurempaa SRO:n kuin Diakin opiskelijoiden piirissä. Diakin opiskelijat pitivät muiden kysymysten perusteella kierrätystä tärkeämpänä, hyödyllisempänä ja opistolla tapahtuvaa kierrätystä vähäisenä. Syy Diakin opiskelijoiden vähäisempään haluun toimia kierrätyksen edistämiseksi ei selvinnyt vastauksista. Onko Diakissa opiskelu niin eriluonteista kuin SRO:n toiminta, ettei kierrätykselle jää halua, vaikka mahdollisuus siihen olisi tarjolla?

TAULUKKO 2. Diakin vastaajat

TAULUKKO 3. SRO:n vastaajat

4.2.2 Avokysymykset

Monivalintakysymysten lisäksi kyselyssä oli kuusi avokysymystä. Näiden kysymysten tarkoituksena oli saada tarkempaa tietoa vastaajien asenteista ja tiedoista.

Ensimmäinen avokysymys keskittyi siihen mitä termillä kierrätys tarkoitetaan. Tämä oli tarpeen, koska kierrätys on melko lakea termi. Kysymys oli ”Mitä kierrätys mielestäsi on?”. Suurin osa vastaajista vastasi sen olevan konkreettisesti vanhojen tavaroiden kierrättämistä, uusiokäyttöä sekä ylivoimaisesti eniten jätteiden lajittelua. Joukkoon mahtui myös muita vastauksia kuten ”En tiedä, mutta jotain hyvää.” ja ”Kai se jotain luonnon-suojelua on”. Silti valtaosalla vastaajista oli käsitys sen yleisimmistä muodoista. Itses-täänselvyytenä kierrätystietoa ja valmiutta ei silti voida pitää.

Kyselyn seuraavat neljä kysymystä käsittelivät kierrätystä Suomen Raamattuopiston tiloissa. Vastausten perusteella haluttiin nähdä, koetaanko ympäristösuunnitelma hyö-dylliseksi. Vihreä lippu -ohjelmaan nähden näistä kysymyksistä saatiin tietoa vastaajien huomaamista epäkohdista Suomen Raamattuopistolla ja ehdotuksia siitä, mitä asioille tulisi tehdä. Mahdollisimman käyttäjälähtöisestä toiminnasta tulee toimivampaa.

Kysymys kaksi oli ”Miten mielestäsi kierrätys toimii nykyään Raamattuopiston/Diakin tiloissa?”. Tällä kysymyksellä haluttiin tarkentaa monivalintakysymystä numero kuusi. Vastausten perusteella kierrätystä pidettiin joko kohtuullisesti tai huonosti toimivana. Esiin nostettiin paperinkeräysastoiden puuttuminen, ainoan biojäteastian sijaitseminen ruokalassa, sekä ihmisten osaamattomuus laittaa jätteet asuntoloissa ja ruokalassa oikei-siin astioihin. Esimerkkinä vastaus ”Vaihtelevasti – ongelmia on systeemissä ja korvien välissä.” Joukkoon mahtui myös vastauksia, joiden suhde kierrätykseen oli välinpitämä-tön tai joiden mukaan se oli riittävää, mutta valtaosa vastaajista nosti esiin jollain tavoin vähintään yhden edellä mainituista epäkohdista.

Kysymys kolme oli ”Tiedätkö missä sijaitsevat keräysastiat?”. Tähän kysymykseen tuli hyvin monenlaisia vastauksia. Osa tiesi keräysastoiden sijainnin ja osa ei. Monet tiesi-vät, että biojäteastia sijaitsi ruokalassa, mutta paperinkeräysastian olemassaolosta ei oltu varmoja. Astioiden sijainnista haluttiin lisää tietoa. Esimerkkinä vastaus ”Kai ne tuolla koulun takana ja ruokalassa on ne keräysastiat.”

Kysymys neljä oli ”Miten kierrätystä tulisi parantaa?”. Kysymyksen neljä vastauksissa käytännössä lähes kaikissa pyydettiin parempaa tiedotusta. Moni oli kiinnittänyt huomiota ruokalassa vierekkäin sijaitseviin bio- ja sekajäteastioihin, joiden päällä olevassa opastaulussa neuvotaan laittamaan servetit biojäteastiaan. Tästä huolimatta joka päivä myös sekajäteastia täyttyy tehokkaasti serveteistä. Tätä vastaajat ihmettelivät suuresti. Monessa vastauksessa pyydettiin myös lisää lajitteluastioita. Esimerkkinä vastaus ”Selkeämmät ohjeet & kannustusta kierrättämiseen. Lisää lajittelupisteitä.”

Voidaan pohtia, kuinka hyvin tietoa ja taitoa kierrätykseen todella löytyy. Tämän kysymyksen vastauksia verrataan seitsemänteen monivalintakysymykseen. Huomattava osa vastaajista on seitsemännen monivalintakysymyksen perusteella (lähes 80 % paljon tai melko paljon) halukkaita kierrättämään. Silti käytäntö osoittaa, että suuri osa opiston käyttäjistä ei laita servettiä oikeaan astiaan. Halua kierrättämiseen siis on, mutta osaamista ei käytännön tasolla niinkään paljon.

Viides kysymys oli ”Mihin asioihin olet a) tyytyväinen ja b) tyytymätön kierrätyksen suhteen Raamattuopiston/Diakin tiloissa?”. Viidennen kysymyksen vastaukset olivat samoilla linjoilla kysymyksen neljä vastausten kanssa. Tyytyväisiä oltiin lähinnä ruokalassa erikseen oleviin bio- ja sekajäteastioihin sekä siisteyteen. Parannusta toivottiin niin tiedottamiseen, asenneilmapiiriin, kuin eri keräys- ja lajitteluastioiden määräänkin.

Kysymys kuusi oli ”Millaisen kannan mielestäsi Raamattu antaa ympäristöasioihin?”. Tämä kysymys huomioi Raamattuopiston kristillisyyden. Näkökanta koettiin tärkeäksi, koska Raamattuopisto toimii kristillisistä lähtökohdista, minkä voi olettaa vaikuttavan asenteisiin myös kierrätyksen saralla. Ylivoimaisen enemmistön mielestä Raamatun keskeinen kanta ympäristöasioihin on, että luontoa tulee Mooseksen kirjan sanoin viljellä ja varjella. Ihmisellä on siis lupa hyödyntää luontoa, mutta toimintaan liittyy myös vastuu. Esimerkkinä tyypillinen vastaus ”Meidän tulee viljellä ja varjella meille annettua maata.”.

Kuudes kysymys poiki merkittävän määrän vastauksia, joiden mukaan Raamattu ei ota kantaa ympäristöasioihin tai ilmaisee sen epäselvästi. Tässä voidaan nähdä suoraa tarvetta Vihreä lippu -ohjelmalle. Vihreä lippu -ohjelmaan kuuluu vahvasti ympäristökasvatus, jota voisi käsitellä raamattutunneilla tuomalla esiin Raamatun kantoja ympäristö-

asioihin. Vastausten perusteella voidaan päätellä, että niitä ei ainakaan toistaiseksi ole raamattuopetuksessa juuri käsitelty.

Täysin turhina ja toissijaisina ympäristöasiat nähtiin muutamassa vastauksessa. Vuosikymmen takaperin nämä vastaukset olisivat voineet olla huomattavasti yleisempiä. Esimerkkinä vastaus ”Tämän kehällisempää kysymystä tuskin on. Kristus on ydinasia, keskitytäänpä siihen”. Eikö Kristus sitten ota kantaa elämän joka osa-alueelle? Tällaiset vastaukset jäivät kuitenkin marginaalisiksi. Niitäkin silti joukkoon mahtui; vastaukset tuovat esiin sen, miten kristillinen vakaumus voi vaikuttaa asenteisiin ympäristöasioita kohtaan sekä positiivisesti että negatiivisesti. Molemmat asenteet ovat yhtä lailla perusteltuja, mikä on hyvä muistaa ja ottaa esiin pohdittaessa sitä, miten ympäristökasvatusta Suomen Raamattuopistolla sovelletaan ja esitetään.

5 KEHITTÄMISHANKE OSANA SUUREMPAA KOKONAISUUTTA

Kehittämishankkeen yksi tavoite on saada sertifikaatilla positiivista tunnustusta kansanopistolle ja siten toimia esimerkkinä myös muille opistoille. Tämä liittää kehittämishankkeen osaksi suurempaa kokonaisuutta, jossa myös muut oppilaitokset ja toimijat voisivat ottaa esiin esimerkiksi kestävän kehityksen arvoja. Nämä arvot ovat tärkeitä siksi, että niiden ymmärtäminen ja niiden mukaan toimiminen on avain globaaleista ympäristöongelmista selviämiseen. Nykyään vallalla olevat arvot, jotka suosivat jatkuvaa kuluttamista ja luonnonvarojen hyödyntämistä ylittävät maapallon sietokyvyn (Uhkaako maailmaa väestökriisi? 2009).

Tässä luvussa on kerrottu tarkemmin globaaleista ympäristöongelmista ja niiden syistä. Ongelmat ovat valtavia, mutta eivät mahdottomia. Jos ihminen on nämä ongelmat omalla toimillaan suurilta osin aiheuttanut, on löydyttävä myös taito hoitaa niitä.

Käytännössä kaikki globaalit ympäristöongelmat ovat kokonaan tai osittain väestönkasvusta aiheutuvia. Väestönkasvu on luonnollinen asia, johon vaikuttamiseen ei ole yksinkertaisia keinoja. Väestönkasvu on keskittynyt kehittyviin maihin erityisesti Aasiassa ja Afrikassa. Siksi myös sen vaikutukset ovat tuntuvimpia siellä. Kuitenkin väestönkasvun seuraukset ja vaikutukset heijastavat niiden ihmisten elämään, jotka elävät maissa, joissa väestö jopa vähenee. (Uhkaako maailmaa väestökriisi? 2009.)

5.1 Väestönkasvu

Ihmisyksilöiden määrä lähti huimaan kasvuun teollisen vallankumouksen myötä. Merkittävimpiä tekijöitä olivat maanviljelyn kehittyminen, kun kyettiin tuottamaan ruokaa yhä suuremmalle joukolle pienemmällä työmäärällä, sekä eliniän pidentyminen lääketieteen kehittyessä. Lapsia jäi enemmän henkiin ja ihmiset elivät vanhemmiksi. (Rossi 2010, 17–18.)

Ensimmäisen väestönkasvua käsittelevän teoksen julkaisi englantilainen taloustieteilijä Thomas Malthus jo vuonna 1798. Teoksen *An Essay on the Principle of Population*

(suom. Kirjoitus väestönkasvun periaatteesta) ydinajatus oli se, että maapallon kyky tuottaa ravintoa on rajallinen suhteessa siihen, miten rajattomasti väestö voi kasvaa. Väestön kasvaessa liian nopeasti seuraa ruokapula ja nälänhätä, joka kääntää väestön määrän laskuun. Elinolojen parantuessa väkiluku lähtee taas uudestaan nousuun. Malthusia on kritisoitu muun muassa siitä, että hän esitti väestölle olevan jonkin ylärajan. Tällaista rajaa ei ole vielä todistettu olevan, eikä Malthus osannut arvioida vaikkapa tekniikan tuomaa kehitystä ruuantuotannon tehokkuuteen. Silti Malthusin ajatuksissa on edelleen paljon ajankohtaista asiaa. (Ml.)

Ensimmäisenä väestö lähti kasvuun Euroopassa, jossa teollinen vallankumouskin alkoi. Seurauksena oli siirtolaisuus, jolloin myös tiedot ja taidot alkoivat levitä pidemmälle, ja väestö alkoi kasvaa myös muualla maailmassa. Väestön määrä ylitti miljardin rajan 1800-luvun alussa, kun ihmisiä on kuitenkin maapallolla elänyt tuhansien vuosien ajan. Toinen miljardi tuli täyteen 1920-luvulla, eli noin sadassa vuodessa. Nyt kun tuosta toisesta miljardista on kulunut noin 90 vuotta, on maapallon väkiluku ylittänyt jo reilusti yli kuusi miljardia. 200-vuodessa maapallon väestö on siis lisääntynyt viidellä miljardilla yksilöllä, mikä on huima vauhti suhteutettuna aiempien vuosisatojen kasvuun. (Tilastokeskus i.a; United Nations 1999.)

Väestönkasvu saavutti huippunsa 1990-luvulla ja nyt se on jopa hieman hidastunut. Syntyvyyden perusteella väestönkasvu on keskittynyt ja keskittyy jatkossakin kehitysmaihin, kun taas länsimaissa väestön on arvioitu vähenevän. 2000-luvulla suurin osa maapallon väestöstä asuu Aasiassa, mutta väestö kasvaa nopeimmin Afrikan mantereella. Vaikka länsimaissa, esimerkiksi Euroopassa väestö ei syntyvyyden takia juuri kasva, on elinajanodote kasvanut jatkuvasti. Nyt syntyvät eurooppalaiset elävät entistä pidempään. Väestönkasvun ongelma kulminoituu siihen, että maapallon koko on rajallinen. Vaikka väestö kasvaa, maapallo ei kasva. Tutkijat eivät ole yksimielisiä siitä, montako ihmistä maapallolla voi elää ja minkälaiseen elintasoon ihmisillä on mahdollisuus. Esimerkiksi jo nyt on selvää, että kaikki maapallon asukkaat eivät kykene saavuttamaan nykyistä länsimaista elintasoa, maapallon kapasiteetti ei yksinkertaisesti riitä. (Paukku 2010, 68–69; Tilastokeskus i.a; United Nations 1999.)

Väestönkasvu aiheuttaa konkreettisia ongelmia. Suurempi väestö tarvitsee enemmän ravintoa, ravinnon tuottamiseen tarvitaan enemmän vettä ja tehokkaampaa viljelyalaa.

Suurempi väestö tarvitsee enemmän vettä, mutta veden määrä maapallolla on vakio. Suurempi väestö tarvitsee enemmän suojaa, lämpöä ja vaatteita; ylipäättänsä asioita, joiden tuottaminen vaatii tilaa, vettä ja materiaalia, ja aiheuttaa päästöjä. Miten maapallo tulee kestäämään nämä lisääntyvät tarpeet? (Rossi 2010, 71–73.)

Ongelmalliseksi väestönkasvun tekee sen luonnollisuus. Saastuttamisesta voidaan sopia yhteisillä sopimuksilla, mutta perheen perustamista ja lasten saantia voidaan pitää jokaisen perusoikeutena. Ihmisyyteen kuuluu sukupuolivietti. Tulevaisuudessa väestönkasvun hillitseminen saattaa vaatia jopa kulttuurin muuttamista. Halusimme tai emme, väestönkasvu vaikuttaa ennen pitkää jokaisen yksilön elämään. Tämä tapahtuu muun muassa juuri globaaleiden ympäristöongelmien kautta. (Paukku 2010, 26–27.)

Mitä väestönkasvun hidastamiseksi on sitten tehtävissä? Syntyvyyttä on rajoitettu lailla Kiinassa ja Intiassa, mutta sen eettisyydestä ei olla yksimielisiä. Paremmaksi keinoksi väestönkasvun hillitsemiseen onkin nähty naisten koulutus. Länsimaiden alhaiset syntyvyyslukemat johtuvat juuri naisten työssä käymisestä. Tutkitusti myös kehitysmaissa koulutetut naiset tulevat äideiksi huomattavasti myöhemmin kuin kouluttamattomat. Koulutus on yksi ratkaisun avain väestönkasvun aiheuttamien ympäristöongelmien hillinnässä. Koulutetuilla ihmisillä on paremmat edellytykset tehdä ekologisesti kestävämpiä ratkaisuja. (Uhkaako maailmaa väestökriisi? 2009.)

Toisaalta koulutus muuttaa yleensä myös elintasoa, joka voi olla kestävä kehityksen kannalta ongelmallista. Miten esimerkiksi käy hiilidioksidipäästöjen, jos jokainen kiinalainen elintason noustessa haluaa oman auton? Entä kun maailman talous on kapitalistinen, globaaleihin ja kasvaviin markkinoihin perustuva, kun taas ekologiset ja kestävät ratkaisut eivät välttämättä ole nopeimmin tuottavia? Jako rikkaiden ja köyhien välillä hankaloittaa myös yhteisien ongelmien hillitsemistä. Esimerkiksi länsimaat vuokraavat maa-alueita kehitysmaista pelloiksi, joiden tuotto lähetetään länsimaihin, kun taas valtio, jossa pellot sijaitsevat kärsii nälänhädästä. Globaalit ympäristöongelmat estävät ajattelemasta kehitysmaiden ongelmia enää vain niiden omina, koska ympäristöongelmat eivät tunne valtioiden tai edes mantereiden välisiä rajoja. (ML.)

Suomen Raamattuopisto antaa koulutusta yli sadalle opiskelijalle vuosittain, joten sillä on hyvä mahdollisuus antaa ihmisille uusia näkökulmia ympäristöasioihin. Vihreä lippu

-ohjelmaan liittyy oleellisesti ympäristökasvatus. Väestönkasvua ei ympäristökasvatuksella rajoiteta, mutta yksilöiden arvoihin sillä voidaan vaikuttaa. Nämä arvot eivät tähtää esimerkiksi syntyvyyden rajoittamiseen, vaan ennemmin tekemään valintoja väestönkasvun haitallisten seurausten vähentämiseksi. Suomen Raamattuopistolla ja Diakoniamattikorkeakoulussa opiskelleet voivat viedä näitä arvoja eteenpäin arjessa ja työssä.

5.2 Väestönkasvun seurauksia

Väestönkasvulla on monia vakavia seurauksia. Niitä voidaan luokitella ja järjestää eri tavoin. Ympäristöministeriön kansliapäällikkö Sirkka Hautojärvi on jakanut väestönkasvun seuraukset seuraavasti: ilmastonmuutos, päästöt ja jätteet, vesien likaantuminen sekä biodiversiteetin köyhtyminen. (Hautojärvi 2007, 16–17.) Nämä seuraukset ovat suuria ongelmia, eivätkä niiden ratkaisut ole yksinkertaisia. Kehittämishanke on yksi pisara meressä näiden ongelmien ratkaisemisessa. Pienet pisarat ovat kuitenkin osa suurempaa kokonaisuutta, jota kautta voidaan löytää toivoa toivottamalta tuntuvan maailmantilan edessä. Näyttämällä esimerkkiä voidaan saada myös muita toimimaan samoin ja näin tekojen merkitys kasvaa.

5.2.1 Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutoksella tarkoitetaan ihmisen toiminnasta johtuvaa maapallon keskilämpötilan nousua. Tähän vaikuttavat monet asiat, kuten ilmakehään päässeet kasvihuonekaasut, suurimpana hiilidioksidi. Hiilidioksidin oleellisin vähentäjä ilmakehässä ovat sademetsät, jotka yhteyttämällä muuttavat hiilidioksidia hapeksi. Ilmastonmuutos jakaa suuresti mielipiteitä. Tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen sen vaikutuksista, haitoista ja ylipäätään siitä, onko ilmiö ihmisen toiminnasta johtuvaa vai normaalia lämpötilan vaihtelua. Tosiasia kuitenkin on, että erilaiset sään ääri-ilmiöt ja ympäristöongelmat ovat lisääntyneet ja esimerkiksi Ilmatieteen laitoksen mukaan ihminen todella muuttaa ilmastoa. (Ilmatieteenlaitos – ilmastonmuutoksen vaikutuksia i.a.)

Ilmastonmuutos johtuu kasvihuoneilmiöstä. Kasvihuoneilmiö mahdollistaa elämän maapallolla, koska ilman sitä maapallon lämpötila olisi niin kylmä, ettei elämä olisi

mahdollista. Ongelmallista on sen sijaan ilmaston liiallinen lämpeneminen. Kasvihuoneilmiö aiheutuu kasvihuonekaasuista. Nämä kaasut päästävät auringon säteilystä valtaosan läpi maapallolle, mutta maanpinnasta heijastuvaa lämpösäteilyä ne eivät päästä takaisin avaruuteen, vaan se jää maapallolle sitä lämmittämään. Ihmisen toiminta on lisännyt näiden kaasujen määrää, jonka takia lämpötila maapallolla nousee nopeasti ja ilmasto muuttuu. (ML.)

Ilmastomuutoksen vaikutus eri alueilla riippuu luonnonjärjestelmien herkkyydestä. Jääpeitteet sulavat ja esimerkiksi monsuunisadejärjestelmä järkkyy, mikä aiheuttaa tulvia. Toisaalla ihmiset taas kärsivät veden puutteesta. Toisaalla sadot kasvavat, toisaalla pienenevät. Eläimiä kuolee sukupuuttoon, sillä ekosysteemit muuttuvat. Pahiten ilmastomuutoksesta kärsivät köyhät ja vähäosaiset alueet, jotka eivät voi etukäteen varautua ongelmiin joko tiedon tai resurssien puutteesta. Taudit lisääntyvät, kun niiden aiheuttajat leviävät uusille elinalueille. Ihmisiä kuolee lisääntyvien luonnonkatastrofien seurauksena. (ML.)

Kasvihuoneilmiön on arvioitu myös kiihdyttävän itse itseään. Tämä tapahtuu, kun merivesi lämpenee riittävästi. Tällöin merenpohjasta alkaa vapautua sinne varastoitunutta metaania, joka on myös kasvihuonekaasu. Tämä metaanimäärä on arvioitu niin suureksi, ettei ihmisten aiheuttamien kasvihuonekaasupäästöjen vähennys enää riitä pysäyttämään tai edes hidastamaan ilmastomuutosta. Tämän vuoksi kasvihuonepäästöjen vähentäminen olisi entistä tärkeämpää nyt, kun toimilla on vielä merkitystä. (ML., Keskitälo 2005, 15–17.)

Kehitysmaat ovat suurimpia kärsijöitä ilmastomuutoksen voimistuessa. Ympäristön hyvinvoinnista huolehtiminen on olennainen osa köyhyyden vastaista taistelua. Yksittäisellä ihmisellä on mahdollisuus vaikuttaa ympäristön tilaan vähentämällä kuluttamista, suuntaamalla sitä uudella tavalla ja kierrättämällä. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 22.)

Kehittämishankkeessamme ilmastomuutos on esillä pyrittäessä vähentämään ympäristökuormitusta. Esimerkiksi sekajätteen määrää vähentämällä on mahdollisuus vähentää metaanipäästöjä, sillä kaatopaikoilla tapahtuva hajoaminen vapauttaa runsaasti metaania. Tulevissa teemoissa energian säästäminen vaikuttaa päästöihin, koska suuri energi-

an tarve rajoittaa uusiutuvien energiantuotantomuotoihin siirtymistä. Ne eivät tehokkuudessa ja hinnassa vedä vertoja fossiilisilla polttoaineilla tuotetulle energialle.

5.2.2 Päästöt ja jätteet

Väestönkasvun seurauksena päästöt ja jätteet lisääntyvät. Suurempi joukko ihmisiä tuottaa enemmän päästöjä ja jätettä. Ongelmallista on, että paikoissa joissa väestö kasvaa nopeimmin, on suuri tarve ravinnolle sekä tuotteille ja kyseisissä paikoissa niistä on jopa pulaa. Koska resurssit on käytettävä elämän perusedellytysten turvaamiseen, ei jätteiden ja päästöjen käsittelyyn ole mahdollisuutta. Toisena ongelmana on, että jätteiden käsittely ja päästöjen vähentäminen maksaa. Monilla teollisuusyrityksillä päästöjen ja jätteiden käsittely ei vaikuta lopputuotteen laatuun. Tämä on yksi syy, miksi monet länsimaiset teollisuusyritykset siirtävät tuotantoaan kehitysmaiin suurempien voittojen perässä. Kehitysmaiden päästölait eivät ole yhtä tiukasti säädellyt tai valvotut kuin länsimaissa. Tällöin tehtaat paitsi saastuttavat, myös näyttävät esimerkkiä välinpitämättömyydestä ja vastuuttomuudesta. (Uhkaako maailmaa väestökriisi? 2009.)

Päästöt tarkoittavat esimerkiksi ilmastonmuutosta aiheuttavia kasvihuonekaasuja. Näitä kaasuja voidaan halutessa vähentää, ja niin on tehtykin esimerkiksi ponnekaasuna käytettyjen freonien korvaamisessa vaarattomilla vaihtoehdoilla. Jätteillä taas tarkoitetaan mitä tahansa syntyvää tuotetta, joka on tarpeeton varsinaisen tuotteen käytössä. Jätteitä voidaan kierrättää, käsitellä uudestaan ja vähentää. (Dammert, 2010.)

Päästöt ja jätteet aiheuttavat alueiden saastumista asuin- ja viljelykelvottomiksi, ja ne uhkaavat suoraan ihmisten ja eri lajien henkeä, jopa kokonaisia ekosysteemejä. Äärimmäisenä esimerkkinä voidaan pitää Tyynellä valtamerellä ajelehtivaa muovijätteestä koostuvaa lauttaa, jonka pinta-ala ylittää monen valtion alan. Muovia ei yksikään eliö kykene elintoiminnoillaan hajottamaan tai hyödyntämään. (ML.)

Kehittämishanke pyrkii suoraan vähentämään jätteen määrää. Jäte lajitellaan tarkemmin ja tehokkaammin, jotta se voidaan hyödyntää mahdollisimman hyvin.

5.2.3 Vesien likaantuminen

Maapallon vesivaroista yksi prosentti on nestemäisessä muodossa olevaa makeaa vettä. Silti tuo prosentti on ratkaisevan tärkeä erilaisten ekosysteemien ylläpidossa. Vesi on elämän perusedellytys maapallolla. Veden kiertokulku synnyttää sateet, joet ja vesistöt pitäen niiden veden raikkaana ja ravinteikkaana. Kaikki eliöt tarvitsevat vettä, ja vesi on ratkaisevan tärkeä elementti koko maapallon elinkelpoisuudelle. Avaruustutkijoiden tutkiessa planeettoja, joilla voisi mahdollisesti olla elämää, ensimmäisenä tarkasteltavana asiana on, onko planeetalla vettä nestemäisessä muodossa. (Keskitalo 2005, 95–99.)

Maapallon vesivarat ovat jakaantuneet epätasaisesti ihmisten kesken. Länsimaissa elävä yksilö saattaa käyttää vettä useita satoja litroja päivässä. Suurin osa maapallon väestöstä joutuu tulemaan toimeen alle kymmenellä litralla. Eikä tämä kymmenen litraa ole välttämättä edes puhdasta. Väestönkasvusta johtuen vedenkulutus kasvaa. Ihmiset tarvitsevat vettä juotavaksi, ruoan valmistukseen ja peseytymiseen. Tätä käyttöä kutsutaan näkyväksi vedeksi. Usein veden säästäminen mielletäänkin juuri tähän näkyvään veteen kohdistuvaksi. Huomattavasti suurempi vedenkulutus kohdistuu kuitenkin erilaisten tuotteiden valmistamiseen. Jokainen viljelty, kasvatettu tai teollisesti valmistettu tuote on vaatinut vettä jossain vaiheessa. Esimerkiksi uuden puuvillapaidan valmistamiseen on kulunut vettä arviolta noin kaksi tuhatta litraa, ja kuten sanottu, kasvava väestö tarvitsee muun muassa vaatteita. Vastuullinen kuluttaminen on yksi merkittävimpiä keinoja vaikuttaa omaan veden kulutuksen vähentämiseen. (Katko 2009, 197; Luukkarinen 2010, C1–C2.)

Oikeus puhtaaseen juomaveteen on osa YK:n ihmisoikeuksien julistusta, jonka 25. artikla julistaa jokaiselle oikeuden riittävään ravintoon. (Ihmisoikeudet 2010.)

Toisin kuin öljyvarat, vesivarat eivät sinänsä vähene. Vesi muuttaa olomuotoaan sen kiertokulun eri vaiheissa. Vesi pilaantuu likaantuessaan, eikä likaista vettä voi hyödyntää ja sen kierto hidastuu. Saastuneen veden puhdistamiseen on kulutettava energiaa, mikä taas lisää päästöjä. Vettä sitoutuu eri kohteisiin käytön mukaan. Paljon vettä kuluu erilaisiin kastelujärjestelmiin joiden tehokkuudessa on eroja. Esimerkiksi sadetuskaste-lussa paljon vettä haihtuu suoraan ilmaan eikä imeydy maahan. Teollisuus tarvitsee paljon vettä. Kehitysmaissa on törmätty ongelmiin, kun länsimaiset yritykset ovat ottaneet

paikalliset vesivarat omaan käyttöönsä tehtaidensa tarpeisiin, ja paikalliset kärsivät veden puutteesta. Ilmansaasteiden ohella vesien saastuminen on yksi suurimmista teollisuuden ja teollisuusmaiden aiheuttamista ongelmista. Vesivarojen epätasaisesta jakautumisesta on puhuttu ja maalailtu uhkakuvia jo pitkään. Yhtenä olettamuksena onkin, että tulevaisuudessa vesivaroista aiheutuu jopa valtioiden välisiä konflikteja, kuten nyt jo muista luonnonvaroista. (Hautojärvi 2010, 17.)

Kehittämishankkeen jatkuessa vesi tulee yhdeksi kokonaisteemaksi. Kyseisessä teemassa on tarkoitus paneutua juuri turhan vedenkulutuksen ehkäisemiseksi. Vedensäästäminen näkyy rahallisena säästönä vesilaskussa ja se säästää myös luontoa.

5.2.4 Biodiversiteetin köyhtyminen

Biodiversiteetilla tarkoitetaan kaikkea maapallolla olevaa elollista. Elollinen tarkoittaa mitä tahansa elävää. Biodiversiteetti on laaja kokonaisuus, joka on hyvin herkkä pienillekin kolhuille. Tämä johtuu siitä miten biodiversiteetin eri osat ovat yhteydessä toisiinsa. Esimerkkinä on vaikkapa kasvimyrkkyjen kulkeutuminen ravintoketjuissa kasveista suurempiin eliöihin. Väestönkasvun aiheuttamat muutokset maapallolla ovat aiheuttaneet lajien laajan sukupuuton. Erilaisia eläin- ja kasvilajeja häviää päivittäin. Koska biodiversiteetissa eliöt ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään, ei lajien häviämisen aiheutuvista seurauksista voida olla varmoja. (Keskitalo 2005, 140–146.)

Biodiversiteetin köyhtyminen tarkoittaa luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä. Suuressa mittakaavassa se tarkoittaa geneettistä köyhtymistä ja yksipuolistumista. Monimuotoisuus on yksi tekijä, jonka avulla luonto kykenee sopeutumaan ja uudistumaan suurtenkin mullistusten jälkeen. Lajien häviäminen ikään kuin heikentää luonnon omaa vastustuskykyä. Luonnon hyvinvointi vaikuttaa suoraan ihmisen hyvinvointiin, sillä ihminen on riippuvainen luonnosta, jopa enemmän kuin käsittääkään. Luonnon monimuotoisuus kärsii lajien hävitessä, mutta ihmiskunta saattaa uhata myös koko olemassaoloon hävittämällä eri lajeja joko tietoisesti tai tietämättään. (Hautojärvi 2007, 17.)

Kehittämishankkeeseen kuuluva ympäristökasvatuksellinen osio auttaa ymmärtämään luonnon monimuotoisuuden arvokkuuden. Suomen Raamattuopistolla ympäristökasva-

tuksen käsittely kristillisestä näkökulmasta avaa ymmärtämään luonnon monimuotoisuuden Jumalan taidonnäytteenä ja ihmeellisyytenä. Rikas luonto on itseisarvo ja teologiassa se luetaan yleiseksi ilmoitukseksi. Jätteiden vähentäminen on osa luonnosta huolehtimista, ja se ehkäisee osaltaan biodiversiteetin köyhtymistä. Esimerkiksi kierrättämällä paperia säästetään metsiin kohdistuvaa räsitusta, kun kierrätyspaperilla voidaan osittain korvata puusta saatava sellu.

6 GLOBALISAATIO

Globalisaatiota voidaan tarkastella eri näkökulmista. Näitä näkökulmia voivat olla muun muassa liikkuminen, ympäristö, kulttuuri ja talous. (Globaali-ikkuna 2007.)

Globalisaatio on joskus käännetty suomenkielelle sanana maapalloistuminen tai kansainvälistyminen. Globalisaatio onkin monelta osin sidonnainen maantieteeseen. Se on alueiden välistä vuorovaikutusta, joka ilmenee alueiden välisissä suhteissa muun muassa auttamisena, tasavertaisuutena, hyötynä, riippuvuutena ja hyväksikäyttönä. Globalisaatiolla on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia eri alueisiin ja alueiden ihmisiin. Globalisaatio vaikuttaa myös kulttuuriin ja toimintatapoihin, usein niitä sekoittaen ja muuttaen. Sosiaaliset verkostot muuttuvat globalisaation myötä alati laajemmiksi ja monikulttuurisemmiksi. Muoti, innovaatiot ja uudet ideat leviävät nopeammin, laajemmille alueille ja paikkoihin joissa niitä ei ennen ole ollut. Globalisaatio vaikuttaa suuresti talouteen, liikenteeseen, päättäjiin ja työntekijöihin. Globalisaation ymmärtäminen auttaa hahmottamaan maailman tilaa ja sen ongelmia, sillä globalisoituminen tuo ne lähelle meitä (Edu.fi 2010.)

6.1 Globaali vastuu

Globalisaatio ja eri maiden välinen globaali yhteistyö velvoittaa kaikkia pitämään huolta ympäristöasioista, ihmisoikeuksista, oikeudenmukaisuudesta, tasa-arvoisuudesta ja kulttuurin säilymisestä. Tätä huolenpitoa voidaan kutsua myös globaaliksi vastuuksi. (Melén & Kaivola 2009, 14.) Opinnäytetyön viitekehyksestä johtuen katselemme globalisaatiota ympäristön näkökulmasta. Ympäristökysymykset ovat näinä päivinä globaaleja kysymyksiä ja ongelmia.

Globaalin vastuun toteuttaminen on pieniä tekoja arjessa ja arjen päätöksissä. Yksilön ääni ja toiminta globaalin vastuun puolestapuhujana sekä kantajana on suuri. Yksilöt voivat edistää globaalin vastuun ja maailmanlaajuisen hyvinvoinnin toteutumista elintavoillaan ja kulutustottumuksillaan. Yksilö voi esimerkiksi kiinnittää huomiota kierrättämiseen tai tuotteen elinkaaren pidentämiseen, tällöin hän vähentää ympäristön kuor-

mitusta. Myös medialla ja erilaisilla yrityksillä on hoidettavana oma osansa globaalista vastuusta. Median tärkein tehtävä on kehottaa ihmisiä ottamaan globaalia vastuuta ja pitää maapallon tilaa esillä, herätellä keskustelua sekä tuoda heikoimman ääni esille. Yritysten tehtävänä on valita tuotteita ja palveluita, jotka ovat tuotettu vastuullisesti ja ympäristöä säästäen. Sosiaalialan ja kirkonalan ammattilaisille globaali vastuu merkitsee myös etiikkaa ja globaaliin vastuuseen kasvattamista. Globaalin myötätunnon herättämisen liittäminen osaksi seurakunnan ympäristökasvatustyötä ja kasvatustyötä on luontevaa ja kannattavaa. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 22; Haaga-Helia 2008.) Tämän kehittämishankkeen avulla Suomen Raamattuopisto kantaa globaalia vastuuta ympäristöasioissa.

6.2 Globalisaatio, globaali vastuu ja me

Maapallon globalisoitumisen kautta maapallo on pienentynyt ja toisten ongelmista on tullut myös meidän ongelmia. Erityisesti kristittyihin globaali vastuu liittyy olennaisesti, sillä Raamattu kehottaa rakastamaan lähimmäisiämme. Globalisoituminen tekee lähimmäisen rakastamisen helpoksi, sillä omilla pienilläkin valinnoilla vaikutamme toisen ihmisen elämään toisella puolella maapalloa. Tästä esimerkkinä eettisesti tuotettujen Reilun Kaupan tuotteiden ostaminen. Vaikka Raamattu ei olisikaan kaikille tärkeä kirja, on silti selvää, että globaalia vastuuta on alettava ottamaan. Globaalia vastuuta voidaan verrata nykypäivänä kansalaisvastuuseen. Emme voi sulkea silmiä maapallon huononevalta tilalta tai ihmisten epätasa-arvoiselta kohtelulta.

Globalisaatio sekä globaali vastuu yhdistävät meidät osiossa viisi mainittuihin maailmanlaajuisiin ympäristöongelmiin. Ympäristöongelmat koskevat meitä kaikkia, mutta erityisesti köyhiä maita ja köyhien maiden ihmisiä. Olemme osaltamme vastuussa globaaleiden ympäristöongelmien ja niiden aiheuttamien ongelmien hidastamisesta, olimme sitten sosiaalialan ammattilaisia tai kirkon töissä. Ympäristöongelmia voimme hidastaa pienillä arkipäiväisillä teoilla. Vihreä Lippu -ohjelman avulla Suomen Raamattuopisto kantaa globaalia vastuuta ja vähentää ympäristökuormituksen määrää maapallolla. Tämä antaa myös Suomen Raamattuopiston käyttäjille mahdollisuuden toimia globaaleiden ympäristöongelmien hidastamiseksi. Globaalin vastuun ottamista ja oman kortensa kekoon kantamista edesauttaa maapallon tilan ymmärtäminen.

7 EKOTEOLOGIA

Ekoteologia on tärkeä näkökulma opinnäytetyömme kristillisyyden kannalta. Ekoteologiaa ja ekoteologista ajattelua voidaan käyttää globaalin vastuun kanssa käsi kädessä. Tulevina kirkon nuorisotyönohjaajina meidän on hyvä pohtia teologisia näkökantoja, miten ympäristöongelmat näkyvät kristillisessä maailmankuvassa. Ekoteologia perustee meille kristityille, miksi meitä tulisi kiinnostaa ympäristöön liittyvät asiat. Samoin kehittämishankkeen tilaajan Suomen Raamattuopiston kristillinen arvopohja velvoittaa tarkastelemaan ympäristöasioita Raamatun valossa.

Herra Jumala asetti ihmisen Eedenin puutarhaan viljelemään ja varjelemaan sitä. (1. Moos. 2:15)

Tämä on tunnetusti yleisin jae johon vedotaan kysyttäessä kristinuskon vastuuta luonnosta. Onko tämä vastuu ja velvollisuus kuitenkin annettu vain paratiisiin, kuuluuko se osaltaan vanhaan liittoon ja uuden myötä tulee ennemmin noudattaa seuraavia jakeita:

Älkää rakastako maailmaa, sitä, mitä maailmassa on. Jos joku rakastaa maailmaa, Isän rakkaudella ei ole hänessä sijaa. Sillä mitä maailmassa onkin, ruumiin halut, silmien pyyteet ja mahtaileva elämä, se kaikki on maailmasta, ei Isästä. Ja maailma himoineen katoaa, mutta se, joka tekee Jumalan tahdon, pysyy iäti. (1. Joh. 2:15–17)

Mikäli tämä maailma tulee joka tapauksessa katoamaan, niin onko sen suojele toisarvoista? Jos luonnonvarojen kohtuuton riisto on perisynnin syytä, eikö kristityillä ja kirkolla silloin ole velvollisuus vastustaa syntiä? Vai kuuluuko vain kääntää katse muualle ja pysytellä kaukana tämän maailman menosta? Nämä ovat hankalia kysymyksiä, ja eri tulkinnoille laidasta laitaan ja siltä väliltä löytyy kannattajia runsaasti. Ekoteologian yksi osa-alue pohtii näitä asioita.

Ekoteologia on teologian haara, joka painottaa erityisesti kristinuskon suhdetta luontoon ja ympäristöön. 1900-luvulla ihmisten tietoisuuteen noussut globaali ympäristökriisi vaikutti voimakkaasti nykyisenlaisen ekoteologian syntyyn. Sillä voidaan katsoa olevan myös yhtäläisyyksiä esimerkiksi vapauden-, feministi- ja prosessiteologiaan. Kahdessa ensin mainitussa keskitytään alistetun osapuolen, joko köyhien tai naissukupuolen oike-

uksien parantamiseen ja tasaamiseen. Ekoteologiassa tällaiseksi alistetuksi ja väärinymmärretyksi osapuoleksi katsotaan luonto. Ekoteologia haluaa näyttää, että kristinusko huomioi myös luonnon eikä vain anna ihmiselle oikeuden alistaa ja käyttää sitä hyväksi. (Veikkola 2007, 21–22.) Tätä pidetään yhtenä ratkaisevana erona ihmisen ja muun luomakunnan välillä. Jumala antoi käskyksi niin kaloille, linnuille, kuin ihmisillekin lisääntyä ja täyttää maa, mutta ihmistä Jumala myös kutsuu, puhuttelee, ja kysyy tilille tämän teoista. (Veijola 1990, 17–20.)

7.1 Ekoteologian synty

1960-luvulla ilmestyi useita laajaa huomiota herättäneitä artikkeleita, joissa kerrottiin maapallon ja sen luonnonvarojen kestäättömästä hyödyntämisestä ja riistämisestä. Vuonna 1967 amerikkalainen historioitsija Lynn White Jr julkaisi Science aikakauskirjassa artikkelin, jonka mukaan kristillinen ajatusmalli ihmisen herruudesta muuhun luomakuntaan nähden antaa perustan länsimaiselle filosofialle. Siitä johtuen tässä olisi pääsyy luonnonvarojen ja elinympäristön suruttomaan kulutukseen ilman vastuuta tai katumusta. White perusteli näkemystään muun muassa sillä, että kristinuskon monoteistinen jumalakuva syrjäytti antiikin animistisen käsityksen. Tämän seurauksena luonnon pyhyys hävisi ja siitä tuli pelkkä hyödyke, jota piti hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. (Veikkola 2007, 21–22.)

Maailmanlaajuisesti kirkko alkoi herätä ympäristökriisiin 1970-luvulla. Riskinä luontoon suhtautumisessa nähtiin kaksi ääripäätä: luonnon pitäminen pelkkänä kulutushyödykkeenä tai sen nostaminen epäjumalan asemaan. Luonnonsuojelu saatetaan tänä päivänäkin joissain tapauksissa katsoa pelkäksi sivuseikaksi kirkon päätehtävän, evankeliumin levittämisen rinnalla. Kuitenkin, kun esimerkiksi kehitysmaiden kriiseistä monet ovat suoraan tai välillisesti länsimaisesta luonnonvarojen hyödyntämisestä johtuvia, herää kysymys toimiiko kirkko itse opetuksensa mukaan? (Veikkola 2007, 21–22.)

7.2 Ekoteologian konteksti

Vaikka ekoteologia käsitteenä onkin melko uusi ja nykyään muodikas, on siihen verrattavia ajatuksia ollut jo ennen 1900-luvun jälkipuoliskoa, vaikka niitä ei aikanaan ekoteologiaksi nimitettykään. Esimerkiksi ortodoksisessa kirkossa nostetaan esiin myös tämän ajan tärkeys ja pyhyys vaikkapa pyytämällä siunausta kodille tai uudelle autolle. Kun pappi siunaa jotain, hän tarvitsee siihen pyhitettyä vettä. Likaista vettä ei voi pyhitää, joten saastunut vesi osoittaa ihmisen epäonnistumisen luomakunnan varjelemisessa. Samoin askeesi, ylimääräisestä materiasta luopuminen ja luonnossa hiljentyminen kuvastaa kunnioitusta luontoa ja luomakuntaa kohtaan. Samoja piirteitä on myös luostareissa, joita on muissakin kuin ortodoksisessa kirkossa. (Huttunen 2007, 82–86.)

7.3. Panenteismi

Tärkeänä käsitteenä ekoteologiassa on yleistynyt käsite panenteismi. Sitä ei tule sekoittaa termiin panteismi, joka tarkoittaa luonnon ja ympäristön jumalallistamista, joka taas on käytössä monissa luonnon uskonnoissa, eikä kuulu kristinuskoon. Sen sijaan ajatus siitä, että Jumala on luonut koko maailman ja on läsnä jokaisessa luomakuntansa osassa, on vahva osa kristillisyyden perinnettä. Suoraan käännettynä panenteismin voidaankin ajatella tarkoittavan esimerkiksi: Jumala on kaikessa. Jumala on aina paikalla, eikä hänen läsnäolonsa ole kiinni tietystä ympäristöstä tai alueesta. Panenteismin kautta ekoteologia haluaa ohjata takaisin luonnon pyhyiden kunnioittamiseen ja arvostamiseen. Kaikki tässä maailmassa on lankeemuksesta huolimatta Jumalan luomaa eli jo sinänsä arvokasta. (Kainulainen 2010, 72; Sipiläinen 2007, 50.)

8 YMPÄRISTÖKASVATUS

Ympäristökasvatus on tärkeä osa opinnäytetyömme kannalta, sillä Vihreä lippu -ohjelma edellyttää myös ympäristökasvatuksen huomioimista oppilaitoksessa. Myös tulevana sosiaalialan ammattilaisina ympäristökasvatukselliset kysymykset saattavat olla meitä lähellä riippuen mihin ajaudumme töihin. Ympäristökasvatus on todella ajankohdainen aihe, sillä esimerkiksi seurakunnissa ja kaupungeilla on käytössään erilaisia kestävän kehityksen suunnitelmia, joita kukin työala toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla. Tieto erilaisista ympäristökasvatusmalleista ja niiden hyödyntämisestä antaa meille hyvän pohjan ympäristökasvatuksen toteuttamiseen.

8.1 Ympäristökasvatuksen universaalit tavoitteet

Ympäristökasvatus on kasvatusta, joka tukee ympäristövastuullisten toimintatapojen omaksumista osana omaa elämää. Ympäristökasvatukselle luotiin tavoitteet YK:n ympäristökonferenssissa vuonna 1977. Nämä tavoitteet ovat olleet näyttämässä suuntaa ympäristökasvatukselle ympäri maailmaa. (Wolff 2004, 18–19.) Tavoitteet ovat:

1. Kasvattaa selvään *tietoisuuteen* ja huoleen taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan kaupunki- ja maalaisympäristössä.
2. Mahdollistaa jokaiselle ihmiselle sellaisten tietojen, arvojen, asenteiden, sitoutumisen ja *taitojen* saaminen, joita tarvitaan ympäristön suojeluun ja parantamiseen.
3. Luoda yksilölle, ryhmille ja koko yhteiskunnalle uusia ympäristöön liittyviä *toimintamalleja*. (Ml.)

8.2 Ympäristökasvatus käsitteenä

Ympäristökasvatus käsitteenä painottaa ekologista kestävyyttä. Ympäristökasvatus on kasvatuksellista toimintaa, jonka tarkoituksena on tukea koko eliniän kestävästä oppimisprosessista siten, että yksilöiden ja yhteisöjen arvot, tiedot, toimintatavat ja taidot muuttuvat kestävä kehityksen mukaisiksi toiminnoiksi. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 10–11.)

8.3 Ympäristökasvatuksen päämäärä

Ympäristökasvatuksen päämääränä on tehdä yksilöistä ympäristövastuullisia. Ympäristövastuullisuus onkin yksi ympäristökasvatuksen tärkeimmistä käsitteistä. Ympäristövastuullisuudella tarkoitetaan, sitä että yksilö pyrkii toimimaan ympäristön kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Ympäristövastuullisuus tarkoittaa erilaisia asioita erilaisissa tilanteissa eri yksilöille. Tähän ei riitä pelkkä tieto ympäristöön liittyvistä asioista, pohjalle tarvitaan myös taitoihin, asenteisiin ja yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin liittyviä tekijöitä. Se sisältää ajattelun, moraalien tason ja käytännössä tapahtuvan toiminnan ja teot. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 10–12; Cantell & Koskinen 2004, 60–63.) Tähän ympäristövastuullisuuteen pyritään myös Suomen Raamattuopiston käyttäjiä herättelemään Vihreä Lippu -ohjelman avulla.

8.4 Ympäristökasvatuksen mallit

Ympäristökasvatuksessa käytetään monenlaisia malleja. Tunnetuimmat mallit ovat Hungerfordin ja Volkin malli, Jorosen ja Kaikkosen talomalli sekä Palmerin puu. Suomen Raamattuopistolla Vihreä Lippu -ohjelman rinnalla ei tulla käyttämään mitään tiettyä mallia. Mallit ovat parhaiten hyödynnettävissä yleisopetuksessa ja opetuksessa, jossa ympäristökasvatusta voidaan sisällyttää opetussuunnitelmaan. Mikäli kuitenkin Vihreä Lippu -ohjelman edetessä mallien hyödyntäminen koetaan tarpeelliseksi, voidaan malleja hyödyntää niitä soveltaen.

8.4.1 Hungerfordin ja Volkin malli

Yhdysvaltalaiset Harold Hungerford ja Trudi Volk ovat 1980-luvun lopulla tehneet lukuisia käyttäytymistutkimuksia liittyen ympäristövastuullisuuteen. He ovat tarkastelleet asioita jotka vaikuttavat ympäristövastuullisen käyttäytymisen syntyyn yksilössä. Tutkimusten perusteella tutkijat ovat löytäneet tiettyjä piirteitä ja muuttujia, jotka yhdistävät ympäristövastuullisia ihmisiä. Nämä muuttujat on jaettu kolmeen ryhmään: lähtötason muuttujiin, henkilökohtaisen merkityksen muuttujiin ja voimaannuttamisen muuttujiin. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 12–13; Cantell & Koskinen 2004, 61–62.)

Lähtötason muuttujat ennustavat sen, tuleeko yksilöstä ympäristövastuullinen vai ei. Ympäristövastuullisuuden perustana on ympäristöherkkyys ja se onkin tärkein lähtötason muuttuja. Ympäristöherkkyydellä tarkoitetaan empaattista suhtautumista luontoon, luonnon arvostamista ja kykyä havainnoida ympäristöä sekä siinä tapahtuvia muutoksia. Ympäristöherkkyiden syntyyn ovat vaikuttaneet esimerkiksi lapsena saadut positiiviset kokemukset luonnosta. (Ml.)

Henkilökohtaisen merkityksen muuttujat tekevät ympäristöön liittyvistä asioista yksilölle merkittäviä. Näitä muuttujia ovat syvälinen tieto ympäristöasioista ja henkilökohtainen sijoitus ympäristöasioihin. Syvälinen tieto ympäristöasioista ja ymmärrys siitä, kuinka ihminen vaikuttaa ympäristöön ovat merkittäviä muuttujia ympäristövastuulliseksi yksilöksi kasvamisessa. Henkilökohtaisella sijoituksella ympäristöasioihin tarkoitetaan rahan, ajan tai vaivan antamista ympäristöasioiden puolesta. (Ml.)

Voimaannuttaminen on Hungerfordin ja Volkin mukaan ympäristökasvatuksen kulmakivi. *Voimaannuttamisen muuttujat* antavat yksilölle tunteen siitä, että heidän teoillaan on todellista merkitystä. Voimaannuttamisen muuttujiin kuuluu yksilön tiedot ja taidot ympäristön puolesta toimimiseen, oletus vahvistuksen saamisesta omalle toiminnalle ja yksilön oma halu toimia ympäristövastuullisesti. Tutkijoiden mukaan taidot toimia ympäristön puolesta on vahvempi muuttuja, kuin tieto siitä. Tiedot ja taidot kulkevat kuitenkin käsi kädessä. Niihin kytkeytyy usko siihen, että omalla toiminnalla on vaikutusta. Yksilön luottaessa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, hän uskoo toiminnallaan olevan merkitystä. Tästä ajatuksesta syntyy halu toimia ympäristövastuullisesti. (Ml.)

Suomen Raamattuopistolla toteutettavassa Vihreä Lippu -ohjelmassa pyritään vaikuttamaan yksilön syvälinen tietoon ympäristöasioista kertomalla. Toiminnallisesti pyritään siihen, että jokainen opiston käyttäjä kuluttaa omaa aikaansa ja vaivaansa ympäristöasioiden puolesta toimimiseen esimerkiksi kierrättämällä roskansa. Opistolla toteutettavassa ohjelmassa pyritään voimaannuttamaan käyttäjiä niin, että he näkevät heidän teoiltaan ja valinnoillaan olevan hyötyä, jolloin halu ympäristövastuulliseen toimintaan vahvistuisi ja siirtyisi osaksi jokapäiväistä elämää.

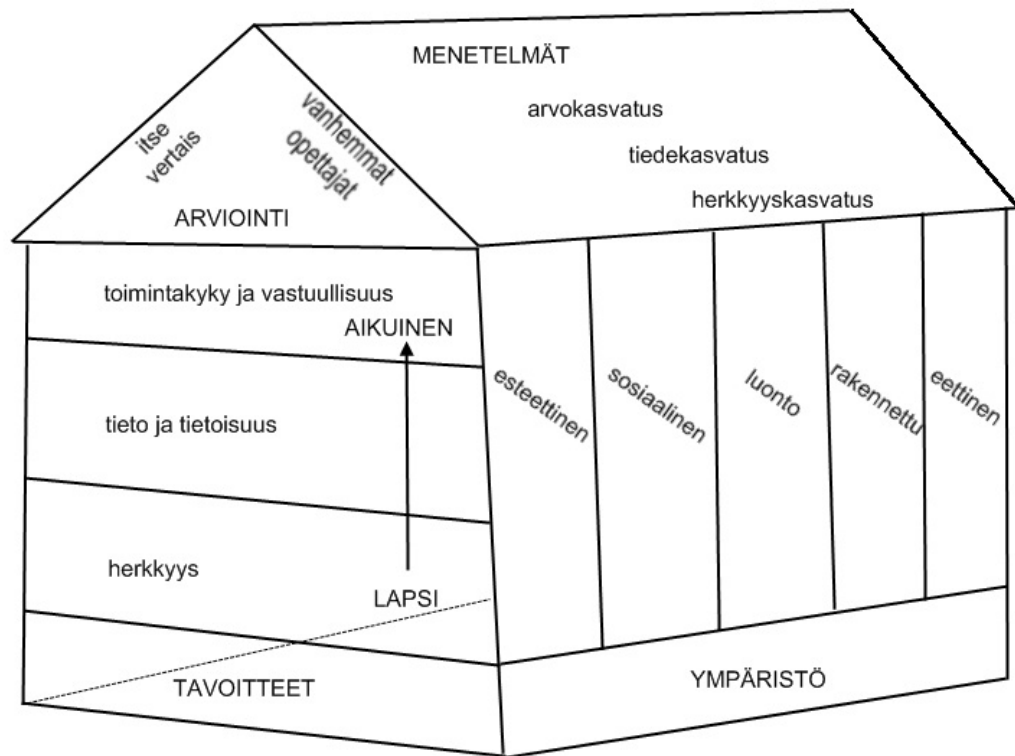
8.4.2 Jerosen ja Kaikkosen talomalli

Eila Jeronen ja Marjatta Kaikkonen ovat luoneet mallin, joka ottaa kantaa ympäristökasvatuksen erilaisiin painotuksiin kasvatettavan yksilön ikätason mukaan. Tätä mallia on kutsuttu ”talomalliksi”. Talomalli pitää sisällään neljä ulottuvuutta: ympäristökasvatuksen tavoitteet, ymmärrys erilaisista ympäristökäsitteen ulottuvuuksista, ympäristökasvatukseen soveltuvat menetelmät ja niiden arviointi. (Cantell & Koskinen 2004, 63–64.)

Jerosen ja Kaikkosen mukaan ympäristökasvatuksen tavoitteet ovat ympäristöherkkyys, ympäristötieto ja ympäristötietoisuus sekä toimintakyky ja vastuullisuus. Ympäristöherkkyys luo pohjan yksilön ympäristövastuulliselle toiminnalle. Ympäristötieto ja ympäristötietoisuus syntyvät elämysten ja kokemusten kautta, kun tietämys ja käsitykset ympäristöstä laajenevat. Toimintakyvyllä tarkoitetaan ympäristöasioiden huomioimista yksilön omassa elämässä ja vastuullisuudella halua ja taitoa toimia ympäristön hyväksi. (MI.)

Onnistunut ympäristökasvatus vaatii tietoja ja taitoja toimintaan kaikissa talomallin toisen seinämän muodostamissa ympäristötyypeissä. Näitä ovat esteettinen ja eettinen ympäristö, luonnonympäristö ja rakennettu ympäristö sekä sosiaalinen ympäristö. Ympäristökasvatuksen keskeiset menetelmät näkyvät talomallin katolla. Näitä menetelmiä ovat arvokasvatus, tiedekasvatus ja herkkyyskasvatus. Kuten tavoitteiden puolellakin, herkkyyskasvatus korostuu lasten kohdalla ja muuttuu iän myötä arvokasvatukseksi. (MI.)

Muista ympäristökasvatuksen malleista poiketen talomalli sisältää ympäristökasvatus-toiminnan arvioinnin. Arvioinnilla halutaan kehittää ympäristökasvatuksen sisältöjä ja menetelmiä sekä osallistujien työskentely- ja toimintataitoja ympäristön hyväksi. (MI.)

KUVIO 1. Jerosen ja Kaikkosen talomalli (Tiia-Tuulia Peltola 2010, Cantellin ja Kettusen (2002) pohjalta)

Talomallin hyväksikäyttäminen olisi helppoa Suomen Raamattuopiston kohdalla. Malli antaa viitteitä siitä, miten Suomen Raamattuopiston olisi hyvä aloittaa ympäristökasvatus. Lapsuuteen liittyviin asioihin ei voida sen suuremmin enää vaikuttaa. Malli antaa hyvät viitteet siitä, kuinka ympäristökasvatusta voidaan toteuttaa aikuisten kohdalla arvokasvatuksena, vastuullistamalla ja tukemalla toimintakykyä. Aikuisten kohdalla arviointi on itse – tai vertaisarviointia.

8.4.3 Palmerin puu

Joy A. Palmer on tehnyt yhden ympäristökasvatuksen perusteoksista. *Environmental Education in the 21st* –kirjassaan Palmer esittelee ympäristökasvatusta jäsentävän mallin. Tästä niin kutsutusta Palmerin puusta on muodostunut useiden ympäristökasvatusohjelmien peruskivi. Palmerin puu muodostuu neljästä osa-alueesta. Näiden neljän osa-

alueen avulla pystyy helposti havainnollistamaan ympäristövastuullisuuteen kasvamisen eri osa-alueiden merkityksen. Nämä osa-alueet ovat oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä, toimiminen ympäristön puolesta ja merkittävät elämäkokemukset. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 13–16; Cantell & Koskinen 2004, 67–69.)

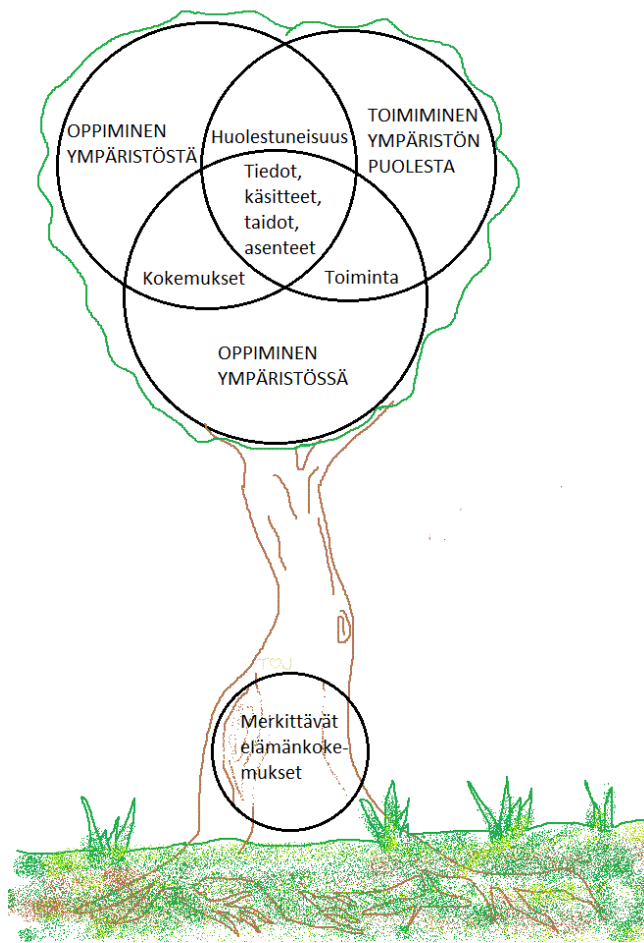
Palmerin puun juuriin eli pohjimmaisen oppimisen perustaksi Palmer on määritellyt merkittävät elämäkokemukset. Tällaisia kokemuksia voivat olla muun muassa myönteiset luontokokemukset tai kielteiset kokemukset ympäristön pilaantumisesta. Ympäristökasvatuksessa on kuitenkin otettava huomioon myös yksilön yhteisöllinen osallistuminen ja sosiaaliset taidot. Elämäkokemukset ympäristökasvatuksen perustana saattavat olla merkittävin asia ympäristökasvatuksen onnistumiseen nähden. (ML.)

Puun lehvästö on jaettu kolmeen isoon päähaaraan. Oppiminen ympäristöstä sisältää suuren osan ympäristökasvatuksen tiedollisesta puolesta. Ympäristöstä oppimiseen kuuluvat perustiedot ympäristöstä ja ymmärrys ihmisen ja ympäristön välisestä suhteesta. Tämä tuottaa ympäristöstä empiiristä ja kriittistä tietoa, joka on hankittu ympäristötietoisuutta lisäämällä. (ML.)

Toimiminen ympäristön puolesta on puhdasta arvo- ja asennekasvatusta. Tätä kasvatusta toteutetaan ympäristön kannalta myönteisin keinoin. Yksilön eettinen kasvu syntyy toiminnan ja huolenpidon myötä. Toimimalla ympäristön puolesta pyritään selkeyttämään yksilön arvoja ja ottamaan mukaan osallistavaan toimintaan. (ML.)

Oppiminen ympäristössä pohjautuu osallistumiseen ja toimimiseen. Se on kaikkea mitä yksilö oppii oleskellessaan luonnossa tai rakennetussa ympäristössä. Ympäristössä oppiminen tekee yksilöä ympäristöherkemmäksi kuin oppiminen sisätiloissa. Ympäristössä oppimisen tarkoituksena on antaa yksilölle myös esteettistä näkökulmaa, elämyksiä ja esimerkiksi hengellisiä kokemuksia. (ML.)

Näihin kolmeen elementtiin liittyvät yksilön tiedot, taidot, käsitysten ja käsitteiden muutokset sekä asenteiden kehitys. Elementit sulautuvat ja liittyvät yhteen, mutta Palmer itse korostaa kaikkien elementtien tärkeyttä. Kaikki elementit ovat samanarvoisia ja niiden on tärkeä olla toiminnassa samaan aikaan. (ML.)

KUVIO 2. Palmerin puumalli (Tiia-Tuulia Peltola 2010, Cantellin & Kettusen (2002) pohjalta)

Palmerin puun soveltaminen Suomen Raamattuopiston Vihreä Lippu -ohjelmassa olisi jokseenkin vaikeaa. Palmerin puu edellyttää huomattavan paljon esimerkiksi ympäristössä yhdessä liikkumista ja asioiden perinpohjaisempaa käsittelyä. Palmerin puun toteuttamiseen vaaditaan reilusti aikaa opetussuunnitelmasta, mikä Suomen Raamattuopiston kaltaisessa paikassa on hankalaa toteuttaa. Palmerin puu on myös selkeästi suunniteltu lasten ympäristökasvatukseen, eikä niinkään nuorten aikuisten tai aikuisten ympäristökasvatukseen, toisin kuin esimerkiksi Jerosen ja Kaikkosen talomalli. On kuitenkin hyvä tietää myös Palmerin puumallista, sillä sitä voi hyödyntää teoreettisen suunnittelun pohjana. Tutkimalla sitä voi saada ideoita toisenlaisen ympäristökasvatuksen tai kestävä kehityksen kasvatuksen toteuttamiseksi.

9 KESTÄVÄN KEHITYKSEN KASVATUS

Kestävän kehityksen kasvatusta -käsite sisältää ekologiset, taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Ympäristökasvatus- ja kestävän kehityksen kasvatusta -käsitteet ovat niin lähellä toisiaan, että niitä pidetään yleisesti lähes synonyymeinä. Päämäärä kuitenkin molemmissa on sama: vastuullinen kansalaisuus ja kestävän kehityksen edistäminen. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 10–11.)

Kestävä kehitys perustuu lähimmäisten ja maapallon kunnioittamiseen. Kestävä kehitys määritellään kehitykseksi, joka tyydyttää nykypäivän ihmisen tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää heidän tarpeitaan. Kehitys nykypäivänä ei saa tapahtua tulevien sukupolvien kustannuksella, eikä myöskään nykypäivän vähäosaisempien kustannuksella. (Wolff 2004, 23–24.)

9.1 Kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta

Ekologisella kestävyydellä viitataan toimintaan, jossa huomioidaan luonnon monimuotoisuuden säilyminen ja ekosysteemien toimivuus. Vaativimpia haasteita näinä päivinä ovat ilmastonmuutos, luonnonvarojen kestävä käyttö ja biologisen monimuotoisuuden turvaaminen. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 20–22.)

Taloudellinen kestävyys tarkoittaa tasapainoista kasvua, joka ei perustu velkaantumiseen tai luonnonvarojen hävittämiseen maapallolta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tuotteita ja palveluita on tuotettava nykyistä ympäristöä rasittamatta. Tuotteiden hinnoittelussa on ajateltava tuotteen elinkaaren tuottamia rasituksia ympäristölle. Taloudellisesti kestävän kehityksen ajattelussa investoidaan esimerkiksi koulutukseen ja terveydenhuoltoon. (Wolff 2004, 24.) Taloudellisen ja ekologisen kestävyuden mittaamiseksi on kehitetty erilaisia mittareita, kuten ekologinen jalanjälki ja hiilijalanjälki.

Ekologisella jalanjäljellä arvioidaan sitä, kuinka paljon yksilö kuluttaa uusiutuvia luonnonvaroja suhteessa niiden uusiutumiskykyyn. Jalanjälki kertoo, kuinka paljon maa- ja

vesialaa tarvitaan, jotta yksilölle voidaan tuottaa ruoka, materiaali, energia ja palvelut sekä käsitellä yksilön tuottamat hiilidioksidit ja jätteet. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 18.)

Hiilijalanjäljellä arvioidaan sitä, kuinka paljon jokin tuote tai palvelu tuottaa elinkaarensa aikana hiilidioksidipäästöjä. Jalanjälki muodostuu lämmityksestä, autoilusta, ruoasta ja lentomatoista. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 18.)

Sosiaalisen kestävä kehityksen tarkoituksena on taata, että ihmiset ovat tasa-arvoisia ja voivat hyvin. Tärkeänä tavoitteena on myös antaa mahdollisuus oman hyvinvoinnin luomiseen ja sen siirtämiseen seuraaville sukupolville. Sosiaalisella kestävällä kehityksellä pyritään tasaamaan eri väestöryhmien ja alueiden välisiä hyvinvointieroja. Maailmanlaajuisesti näitä ovat köyhyys, terveydenhuolto, koulutus sekä sukupuolten ja yhteiskunnan eri ryhmien epätasa-arvoisuus. Väestönkasvu on myös ongelma sosiaalisessa kestävässä kehityksessä. Sosiaalinen kestävä kehitys on riippuvainen muista kestävä kehityksen ulottuvuuksista. Sosiaalisen kestävä kehityksen tukeminen on myös globaalin vastuun kantamista. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 21; Vihreä Polku i.a.)

Kulttuurinen kestävä kehitys haluaa mahdollistaa kulttuurisen monimuotoisuuden säilymisen maapallolla myös seuraaville sukupolville. Kulttuurinen kestävä kehitys pyrkii parantamaan ihmisten ja alueiden hyvinvointia niin, että yhteiskunta tukee erilaisten kulttuuristen ryhmien omaa identiteettiä. Identiteettiä tukemalla kansanperinne vahvistuu ja pysyy elinvoimaisena. Kulttuurinen kestävä kehitys huomioi myös kulttuurihistorialliset rakennukset ja elinympäristöt, jotta seuraavat sukupolvetkin voisivat oppia niistä. (Aarnio-Linnanvuori 2010, 21.)

Kestävä kehityksen kaikki neljä ulottuvuutta kulkevat käsi kädessä. Mikäli yksi osa-alue ei toimi, kärsivät siitä muutkin. Maan taloudellinen kehitys edistää maan asukkaiden hyvinvointia eli sosiaalista ja kulttuurista kehitystä. Tämä taas antaa pohjan ekologisen kestävyys kehittämiselle. (Ympäristö.fi 2009.)

9.2 Kestävän kehityksen kasvatuksen soveltaminen

Kestävän kehityksen kasvatusta on käsitelty teoriassa, sillä se on ympäristökasvatuksen rinnalla kulkeva kasvatusmalli ja näin ollen tärkeä tietää. Se antaa uusia ulottuvuuksia myös ympäristökasvatuksen malleihin. Kestävän kehityksen kasvatusta antaa meille myös hyvää pohjatietoa tuleviin töihimme. Jo aiemmin onkin todettu, että useat työpaikat ja kunnat ovat luoneet omat kestävän kehityksen suunnitelmat työnsä tukemiseksi. On hyödyllistä tietää minkälaista ajatusta ohjelmien pohjana on käytetty.

Vihreä lippu -ohjelmassa keskitytään ympäristökasvatukseen, joten kestävän kehityksen kasvatuksesta ei ohjelmassa puhuta. On syytä kuitenkin muistaa, että Vihreä lippu -ohjelma on suunnattu päiväkodeille ja perusopetukseen. Kestävän kehityksen kasvatusta olisi helppo soveltaa käytännössä myös vanhempien ihmisten kanssa toimiessa, toisin kuin ympäristökasvatuksen eri malleja. Mikäli jatkossa Suomen Raamattuopistolla halutaan panostaa ympäristökasvatukseen, olisi kestävän kehityksen kasvatuksen hyödyntäminen hyödyllisintä ja helpointa siihen.

10 PROSESSIN KUVAUS

10.1 Prosessin aloitus

Opinnäytetyöprosessimme alkoi tammikuussa 2010. Olimme keskustelleet opinnäytetyön tekemisestä muiden toimijoiden kanssa, mutta heillä ei ollut mahdollisuutta yhteistyöhön. Kerrottuamme tilanteesta opinnäytetyöseminaarissa lehtori Martti Ylinen toi esiin, ettei Suomen Raamattuopistolla ollut varsinaista ympäristösuunnitelmaa.

Syksyllä 1999 Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) perustamisen jälkeen Diakissa oli toiminnassa ympäristötyöryhmä. Tämän työryhmän tavoitteena oli saada Diakissa annettava koulutus ja toimintaympäristö vastaamaan kestävän kehityksen periaatteita. Kauniaisissa perustettiin tämän myötä oma ryhmä hoitamaan tätä asiaa keväällä 2000. Ryhmän toiminta ei ehtinyt kunnolla alkaa, kun tammikuussa 2001 koko Diakin ympäristöryhmän toiminta päätettiin lakkauttaa. Syynä oli, etteivät Diakin eri yksiköt olleet nimenneet edustajiaan työryhmään. Tämä jätti toimipaikkojen yksittäiset ryhmät omilleen, ja niiden toiminta kuivui nopeasti. (Kauniaisten yksikön ekotyöryhmä 5.4.2000.)

Päätimme toteuttaa opinnäytetyönä kehittämishankkeen ympäristöasioiden parantamiseksi. Keskustelimme asiasta Suomen Raamattuopiston toiminnanjohtaja Junkkaalan kanssa. Hän totesi, että tällaiselle opinnäytetyölle todella olisi tarvetta. Aluksi tarkoituksena oli laatia oma suunnitelma. Tätä varten halusimme kartoittaa opiston käyttäjien kierrätystaitoja ja -valmiuksia, koska alun perin aioimme ensisijaisesti paneutua kierrätykseen. Kysely toteutettiin maaliskuussa keväällä 2010. Kyselyn tuloksia selvitettiin osiossa 4.2. Kyselyn toteuttamisen jälkeen työelämätaho toi esiin halunsa virallisen sertifikaatin hakemiseen.

10.2 Vihreän lipun valinta

Lähdimme selvittämään mahdollisia sertifikaatteja kysymällä niistä opetusministeriöstä. Tällöin tuli ilmi, että kansanopisto- ja ammattikorkeakoulu-tyyppisille oppilaitoksille ei tällaista sertifikaattia ollut vielä olemassa, vaan se oli vasta tulossa. Saimme muutaman

vinkin erilaisista sertifikaateista, joiden myöntäjiltä Opetusministeriö suositteli kysymään mahdollisuuksia niiden soveltamiseen. Olimme tarkemmin yhteydessä Opetus-, kasvat- ja koulutusalojen OKKA-säätiön oppilaitosten kestävä kehityksen sertifiointiin, maailman luonnonsäätiöön WWF:n Green Office -ohjelmaan ja Suomen ympäristökasvatuksen seuran (SYKSE) ylläpitämään Vihreä lippu -ohjelmaan. OKKA-säätiö ilmoitti, ettei sertifiointia voi soveltaa Suomen Raamattuopiston tyyppiseen oppilaitokseen. WWF ja SYKSE ilmoittivat, että heidän ohjelmiaan voitaisiin soveltaa Suomen Raamattuopistolle sopiviksi.

Näistä kahdesta Suomen Raamattuopisto valitsi Suomen Ympäristökasvatuksen Seuran Vihreä lippu -ohjelman, sillä se koettiin paremmaksi kokonaisuudeksi kuin pelkästään toimistoille suunnattu WWF:n Green Office -ohjelma. Kesällä otimme yhteyttä Vihreän lipun päällikköön Aino Alasentiehen ja sovimme toiminnan aloittamisesta.

10.3 Prosessin eteneminen

Opinnäytetyömme tietoperustaa suunnittelimme kesällä 2010. Perehdyimme Vihreä lippu -ohjelmaan. Syyslukukauden alussa aloimme toteuttaa kehittämishanketta ja kirjoittamaan teoriaa puhtaaksi. Tehtävämme kehittämishankkeessa oli informoida työelämätahoa siitä ja koota ympäristöraati. Raatiin kuuluu Suomen Raamattuopiston vararehtori, Suomen Raamattuopiston vierasemäntä, Suomen Raamattuopiston emäntä, Diak Etelä Kauniaisten yksikön koulutuspäällikkö, lehtori, opintosihteeri, oppilaskunnan edustaja ja neljä opiskelijaa. Vihreän lipun päällikön Aino Alasentien kanssa katsoimme, ettei ohjelmaan kuuluva henkilökunnan tiimiä ollut tarpeellinen, koska raadissa on riittävästi henkilökuntaa ja opiskelijat aikuisia.

Ensimmäinen ympäristöraadin kokous pidettiin 30. syyskuuta. Kokouksessa kerroimme raadille, mikä Vihreä Lippu -ohjelma on ja mikä on ympäristöraadin tehtävä. Raadin jäsenet kertoivat havainnoistaan ohjelman tarpeellisuudesta, ja siitä käytiin keskustelua. Kokouksessa kartoitettiin ohjelman aikataulua. Raati sopi, että Karjalainen ja Peltola laativat alkukartoituksen seuraavalla viikolla ja tuloksia tarkasteltaisiin seuraavassa kokouksessa.

Alkukartoitus toteutettiin 4.–8. lokakuuta 2010, jolloin Karjalainen ja Peltola mittasivat jätemääriä. Alkuviikosta tarkastimme lähtötilanteen eli jätteen määrän jäteastioissa. Viikon lopussa tarkastimme, kuinka paljon jätettä oli astioihin kertynyt viikon aikana. Näiden havaintojen pohjalta teimme alkukartoituksen. Ideoimme toimintasuunnitelmaa varten muutoksia, joita voisimme esittää ympäristöraadille.

Ympäristöraati kokoontui toisen kerran 12. lokakuuta 2010. Tällöin tarkasteltiin alkukartoituksen tuloksia ja keskusteltiin mahdollisista konkreettisista muutoksista. Tällaisia muutoksia olisivat esimerkiksi biojäteastioiden asettaminen luokkiin sekä energiajäteastioiden hankinta. Alkukartoitus todettiin hyväksi ja sen tulokset informatiivisiksi raadille. Karjalainen ja Peltola olivat aikatauluttaneet kokouksen huonosti, eikä aikaa jäänyt toimintasuunnitelman laatimiseen yhdessä raadin kanssa. Raati päätti, että Karjalainen ja Peltola laatisivat toimintasuunnitelman ja lähettäisivät sen raadin jäsenille luettavaksi sähköpostitse. Näin toimittiin, koska toimintasuunnitelma haluttiin palauttaa SYKSEen aikataulussa. SYKSEn määräämä toimintasuunnitelman palautuspäivä oli syyslukukaudella 15. lokakuuta. Olimme sopineet Vihreä lipun päällikön Aino Alasentien kanssa, että toimintasuunnitelma voidaan palauttaa hieman myöhässä.

Karjalainen ja Peltola tekivät toimintasuunnitelman aiemman ideoinnin ja ympäristöraadissa nousseen keskustelun pohjalta. Toimintasuunnitelma lähetettiin ympäristöraadille sähköpostitse, jolloin he saivat mahdollisuuden kommentoida sitä. SYKSEn toimintasuunnitelma (liite 2) palautettiin 20. lokakuuta.

10.4. Prosessin päätös ja kehittämishankkeen jatko

Toimintasuunnitelma palautettiin SYKSEstä 10. marraskuuta 2010 arvioijan kommenttien kanssa. Kommentit olivat positiivisia, ja suunnitelma todettiin huolella tehdyksi, mutta raadin kokoonpanosta huomautettiin. Vihreä Lippu -ohjelman kriteerien mukaan opiskelijoita tulisi olla mukana ympäristöraadissa 10 % opiskelijoista. Kommentoija pyysi aktivoimaan opiskelijoita muussa toiminnassa. Lupa toiminnan aloittamiselle annettiin. Seuraavan kerran ympäristöraati kokoontuu 26. marraskuuta (opinnäytetyön kirjallinen raportti toimitettiin kansitettavaksi 24. marraskuuta). Tällöin jaamme vastuu-

alueet ympäristöraadin jäsenten kesken ja Vihreä lippu -toiminta aloitetaan toimintasuunnitelman mukaisesti.

Peltola on mukana ympäristöraadissa vuoden 2010 loppuun asti, jolloin hän valmistuu. Karjalainen jatkaa raadissa vielä kevään 2011 omaan valmistumiseensa asti. Tämän jälkeen raati jatkaa toimintaa ohjelman mukaisesti vuoteen 2015 asti.

10.5 Prosessin arviointi

Prosessi on ollut opettavainen, henkilökohtainen, moniulotteinen, ajatuksia herättävä stressaava ja palkitseva. Prosessista olemme oppineet suunnittelun ja oikean ajankäytön tärkeyden. Huomasimme, että alkuvaiheessa tehdyssä aikataulusuunnitelmassa olisi kannattanut pysyä tiukemmin kiinni. Toisaalta prosessin kulkua ei voi ennustaa. Yllätyksille on jätettävä tilaa, mutta on olemassa myös positiivisia yllätyksiä.

Työelämätahon kanssa toimimisen haasteellisuus yllätti meidät, sillä Suomen Raamattuopisto koostuu eri toimijoista. Yhteistyö toimi suhteellisen hyvin, mutta tiedonkulussa oli ongelmia. Oletimme, että työelämätaho olisi informoinut omaa henkilökuntaansa Vihreä lippu -ohjelmaan osallistumisesta. Usein jouduimme kertomaan kuitenkin selvittämään työntekijöille mikä on Vihreä lippu ja mistä siinä on kyse. Henkilökunnan kuuleessa ohjelmasta palaute meille oli kannustavaa ja positiivista. Huomasimme myös, että on huomattavasti yksinkertaisempaa työskennellä esimerkiksi työparin kuin suuren ryhmän kanssa. Kun toiminta lopulta lähti käyntiin, tunne oli erittäin palkitseva.

Prosessin aikana opimme myös, miten tärkeää on opiskelun ja vapaa-ajan erottaminen. Joskus oli otettava välipäiviä opinnäytetyöstä oman jaksamisen edesauttamiseksi. Prosessissa kävimme läpi epätoivon hetkiä ja onnistumisia. Jaksoimme kuitenkin jatkaa eteenpäin, ja tuloksena on valmis opinnäytetyö.

11 PALLO ON MEILLÄ

11.1 Kehittämishankkeen tulokset ja arviointi

Kehittämishankkeen luonteen vuoksi siinä ei pyritä nopeasti suuriin tuloksiin. Tuloksiin pyritään pienin askelin, joille annetaan aikaa. Uskomme, että pitkäjänteisen työn tulokset kestävät myös pidempään. Tämänhetkisen tilanteen tuloksena on se, että Vihreä lipu -ohjelma on käynnistynyt ja toiminnansuunnitelma on tehty. Merkittävä tulos on myös se, että perustelut toiminnan syistä on kirjattu opinnäytetyön tietoperustaan. Kehittämishankkeen lopullisia tuloksia on tässä vaiheessa vaikeaa arvioida, sillä ne saadaan vasta teeman päätyttyä, kun loppukartoitus suoritetaan. Tähän mennessä kaikki mahdollinen on tehty ja jatkolle on luotu hyvä ja kestävä pohja. Arvioimme kehittämishankkeemme on tärkeä Suomen Raamattuopiston uudelle ekologisemmalle alulle.

Saimme henkilökohtaista palautetta työskentelystämme Suomen Raamattuopiston Säätiön johtajalta Timo Junkkaalta (liite 3) ja vierasemännältä Anneli Saikkoselta (liite 4). Tämän palautteen perusteella työelämätaho on hyvin tyytyväinen työskentelyymme ja tuloksiin.

11.2 Oppia ikä kaikki

Oppimisprosessimme jatkuu edelleen. Tähän mennessä olemme oppineet paljon uutta suunnittelun, kärsivällisyyden ja ekologisuuden tärkeydestä. Olemme huomanneet, että opiskelun ja vapaa-ajan rajaaminen on varmasti yhtä tärkeää kuin työ- ja vapaa-ajan rajaaminen. Tämä on tärkeää erityisesti oman jaksamisen kannalta. Välillä oli pakko ottaa päiviä, jolloin ei tehnyt opinnäytetyön eteen mitään. Tästä syntyi kuitenkin lievä paradoksi, sillä eihän ympäristöasioita voi noin vain unohtaa.

Toisinaan turhautti, kun kehittämishanke ei edennyt ja aika tuntui käyvän vähiin. Opimme, että maltti on valttia. Kärsivällisyys on hyve, jota kehitimme huomaamattamme.

Oli jännittävä huomata, miten helposti ympäristöasiat ovat perusteltavissa esimerkiksi globaalien vastuun kautta ja miten lähellä maapallon ongelmat meitä todella ovat.

Parasta antia on ollut huomata, miten itselle tärkeät asiat ovat tulleet tärkeiksi muillekin, eli ympäristöstä huolehtiminen. On ollut antoisaa syventyä ympäristökasvatukseen, ekoteologiaan ja väestönkasvun aiheuttamiin ongelmiin.

Huomasimme myös innostuvamme aiheesta työn edetessä yhä enemmän ja enemmän. Mielenkiinto ympäristöasioita kohtaan heräsi, ja meistä on tullut aiempaa vastuullisempia kuluttajia.

Vaikka opinnäytetyön tekeminen on painottunut kohdallamme syksyyn 2010, on se mielestämme ollut positiivinen asia. Työskentely on ollut tehokasta ja eteenpäin pyrkivää. On ollut hienoa nähdä oman työn nopea eteneminen. Tällainen työskentely sopi meille hyvin.

11.2.1 Yhdessä työskentely

Parityöskentelyssä tärkeää on löytää sopiva pari, sillä opinnäytetyö on hyvin intensiivinen prosessi, jossa toisen naamaa joutuu katselemaan yllättävän paljon. Parityöskentelymme vahvuudeksi luemme joustavuuden, hyvän työnjaon kummankin taipumusten mukaan, samalla aaltopituudella olemisen sekä toisen hyväksymisen ja kunnioittamisen sellaisena kuin hän on. Opimme toisistamme ja itsestämme paljon uusia asioita.

11.2.2 Jälkiviisaus on paras viisaus

Mikäli saisimme aloittaa opinnäytetyömme alusta, kirjoittaisimme tietoperustaa pidemmälle ennen varsinaista hankkeen aloittamista. Huomasimme jälkeenpäin, että teoriasta olisi ollut hyötyä ja olisimme paremmin osanneet huomioida, mikä on tärkeää ja mikä ei. Työskentely olisi ollut sujuvampaa, mikäli olisimme menetelleet näin.

Vaatisimme perusteellisempaa palaveria työelämätahon kanssa sen toiveista ja haluista heti aluksi. Meille annettiin paljon vapautta, mikä oli toisaalta hyvä ja toisaalta huono. Vapaus oli hyvää, sillä se ei luonut paineita, mutta se ei myöskään viitoittanut työtämme, emmekä aina tienneet mitä työelämätaho halusi.

11.3 Jatkohankkeet

Kehittämishankkeen jatkoksi voisi toteuttaa jätteiden vähentämiseen liittyvän loppukartoituksen ja loppuraportin tekemisen, mahdollisesti myös seuraavan teeman alkukartoituksen ja toimintasuunnitelman tekemisen. Mahdollinen tutkimusaihe voisi olla Suomen Raamattuopiston tilojen käyttäjien asennemuutokset ympäristöasioita kohtaan. Tässä pohjana voisi hyödyntää tekemäämme kyselyä. Mikään ei myöskään estä Vihreä lippu -ohjelman käynnistämistä jossain toisessa kohteessa.

Rikkaiden on opittava elämään yksinkertaisesti,
jotta köyhät voivat yksinkertaisesti elää.

–Charles Birch

LÄHTEET

- Aarnio-Linnanvuori, Essi 2010. Ympäristökasvatus: teoriaa, käsitteitä ja sisältöjä. Teoksessa Ilkka Sipiläinen & Pekka Tuveva (toim.) Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja, 10–30.
- Cantell, Hannele & Koskinen, Sanna 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus 60–79.
- Dammert, Lauri 2010. Muovi kuljettaa myrkyjä meihin. Helsingin Sanomat 12.10.2010
- Dammert, Lauri 2010. Pieniä hippuja, suuria ongelmia. Helsingin Sanomat 12.10.2010
- Edu.fi 2010. Kestävä kehitys ja globalisaatio. Viitattu 20.10.2010
http://www.edu.fi/lukiokoulutus/biologia_ja_maantieto/ops_kaytantoon_maantieteessa/yhteinen_maailma_ge2/kestava_kehitys_ja_globalisaatio
- Globaali-ikkuna 2007. Ympäristö ja globalisaatio. Viitattu 24.8.2010
<http://www2.edu.fi/globali-ikkuna/?p=ymparisto>
- Globaali-ikkuna 2007. Viitattu 18.10.2010 <http://www2.edu.fi/globali-ikkuna/>
- Haaga-Helia 2008. Globaali vastuu merkitsee arkisia tekoja. Viitattu 20.10.2010
<http://www.haaga-helia.fi/fi/haaga-helia/uutiset/2008/globali-vastuu-merkitsee-arkisia-tekoja>
- Hautojärvi, Sirkka 2007. Ympäristöpolitiikan mahdollisuudet toiminnan ohjaamisessa. Teoksessa Timo Helenius (toim.) Meille annettu maa – pohjoisen kirkon ympäristökirja. Helsinki: Edita, 13–21.
- Heikkilä, Markku 2009. Kiotosta Kööpenhaminaan. EU, Suomi ja ilmastonmuutos. Eurooppa tietoa & yhteiskunta nro 195|2009. Ulkoasiainministeriön eurooppatiedotus.
- Huttunen, Heikki 2007. Ihmisen luontosuhde ortodoksisessa traditiossa. Teoksessa Pauliina Kainulainen (toim.) Pyhän kosketus luonnossa – Johdatus kristilliseen ekoteologiaan. Hämeenlinna: Kirjapaja, 65–90.
- Ihmisoikeudet.net 2010. Oikeus riittävään elintasoon. Viitattu 26.9.2010
<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=oikeus-riittavaan-elintasoon>

Ilmatieteenlaitos i.a. Ilmastomuutoksen vaikutuksia. Viitattu 17.9.2010

<http://www.fmi.fi/ilmastonmuutos/vaikutuksia.html>

Kainulainen, Pauliina 2010. Teologia kannustaa ja haastaa. Teoksessa Ilkka Sipiläinen & Pekka Tukeya (toim.) Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja, 68–76.

Kauniaisten yksikön ekotyöryhmä 5.4.2000. Kokouksen pöytäkirja. Kauniainen.

Katko, Tapio S. 2009. Water and Development. Teoksessa Mikko Perkiö (toim.) Perspectives to Global Social Development. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 197–203.

Keskitalo, Jorma 2005. Maapallon muuttuva ilmasto. Jyväskylä: Tammi.

Kullberg, Peter 2008. Vihreä lippu –kansion D-osa Energia. Viitattu 17.9.2010

http://www.ymparistokasvatus.fi/pages/documents/DEnergianettiin_000.pdf

Lund, Peter (toim.) 2006. Esipuhe. Teoksessa Tim Flannery Ilmaston muuttajat. Keuruu: Otava.

Luukkarinen, Riitta 2010. Vihreä lippu –kansion C-osa Vesi. Viitattu 17.9.2010

http://www.ymparistokasvatus.fi/pages/documents/CVesinettiin_000.pdf

Manninen, Laura 2010. Vihreä lippu –kansion A-osa Vihreä lippu. Viitattu 23.8.2010

<http://www.ymparistokasvatus.fi/pages/documents/Anettiin.pdf>

Manninen, Laura 2010. Vihreä lippu –kansion E-osa Jätteiden vähentäminen. Viitattu 17.9.2010

http://www.ymparistokasvatus.fi/pages/documents/Ejatteidenvahentaminen_nettiin_000.pdf

Melén-Paaso, Monica & Kaivola, Taina 2009. Globaalivastuu viitoittaa tietä oikeudenmukaisempaan maailmaan. Teoksessa Anne Virtanen & Taina Kaivola (toim.) Opetusministeriön julkaisuja 2009:56. Globaalivastuu ja kestävä kehitys koulutuksessa. Helsinki: Yliopistopaino, 14. Viitattu 20.10.2010. Saatavissa

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm56.pdf?lang=fi>

Nieminen, Matti 2010. Ekologia asettaa rajat. Teoksessa Ilkka Sipiläinen & Pekka Tukeya (toim.) Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja, 54–67.

- Paukku, Timo 2010. Voittajaksi työkalujen ja rakkauden avulla. HS Teema 3/2010 (26–27) Väestönkasvu on kohtalonkysymys.
- Paukku, Timo 2010. Maapallo koetuksella. HS Teema 3/2010 (68–69) Väestönkasvu on kohtalonkysymys.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennus. Helsinki: Kirjapaja
- Rossi, Juhana 2010. Syöjiä syntyy. Riittääkö ruokaa? HS Teema 3/2010 (16–19) Väestönkasvu on kohtalonkysymys.
- Rossi, Juhana 2010. Kaksi miljardia uutta syöjää. HS Teema 3/2010 (70–73) Väestönkasvu on kohtalonkysymys.
- Saikkonen Matti, Suomen Raamattuopiston ympäristöhuoltaja, henkilökohtainen tiedonanto 10.5.2010
- Sipiläinen, Ilkka 2010. Ympäristöasiat kirkossa nyt. Teoksessa Ilkka Sipiläinen & Pekka Tukeva (toim.) Ympäristökasvatus seurakunnassa. Helsinki: Kirjapaja, 31–47.
- Sipiläinen, Ilkka 2007. Jumala houkuttaa luotujaan iloon – Johdatus prosessiteologiaan. Teoksessa Pauliina Kainulainen (toim.) Pyhän kosketus luonnossa – Johdatus kristilliseen ekoteologiaan. Hämeenlinna: Kirjapaja, 45–64.
- Suomen Raamattuopisto 2008. Mikä on Raamattuopisto. Viitattu 11.9.2010
http://www.SRO.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=123&Itemid=254
- Tilastokeskus i.a. Maapallon väestö. Viitattu 28.9.2010
<http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/vt/13/01/index.html>
- Talentia ry Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö 2009. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki.
- Toiviainen, Pasi 2007. Ilmastonmuutos. Nyt. Keuruu. Tammi.
- Uhkaako maailmaa väestökriisi? Iso-Britannia 2009. Toimittaja David Attenbrough. Tuottaja BBC. Esitetty 20.9.2010 YLE TV1.
- United Nations 1999. The World at Six Billion 3-8. Viitattu 21.10.2010
<http://www.un.org/esa/population/publications/sixbillion/sixbilpart1.pdf>
- Veijola, Timo 1990. Ihminen missä olet? Vammala. Suomen Piipiaseura.
- Veikkola, Juhani 2007. Kristillisen ekoteologian kehitys. Teoksessa Pauliina Kainulainen (toim.) Pyhän kosketus luonnossa – Johdatus kristilliseen ekoteologiaan. Hämeenlinna: Kirjapaja, 21–44.

Vihreä Lippu i.a. Viitattu 23.8.2010 <http://www.ymparistokasvatus.fi/pages/285.php>

Vihreä polku i.a. Sosiaalinen kestävä kehitys. Viitattu 6.10.2010

http://www.vihreapolku.info/kestava_kehitys/oppimateriaalit/kahdeksan_maapalloa/sosiaalinen_kestava_kehitys

Wolff, Lili-Ann 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään.

Teoksessa Hannele Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus 18–29.

Ympäristö.fi 2009. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu 7.10.2010

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=22119&lan=fi#a2>

LIITTEET

LIITE 1: Kysely

Kierrätyskysely

IKÄ _____

SUKUPUOLI

☐ Nainen☐ Mies

OLEN

☐ Diakissa☐ Musakurssilla☐ Peruskurssilla☐ Avoimessa Raamattukoulussa☐ Opettaja Diakissa☐ Opettaja Suomen Raamattuopistolla☐ Henkilökuntaa☐ Muu, mikä? _____

	ei yhtään					paljon
	1	2	3	4	5	
1. Olen kiinnostunut kierrätyksestä?	☐	☐	☐	☐	☐	
2. Kuinka hyödyllistä mielestäsi kierrätys on?	☐	☐	☐	☐	☐	
3. Koen kierrätyksen tärkeäksi?	☐	☐	☐	☐	☐	
4. a) Koen, että kierrättämisestä on minulle vaivaa?	☐	☐	☐	☐	☐	
b) millaista? _____						
5. a) Koen, että kierrättämisestä on minulle hyötyä?	☐	☐	☐	☐	☐	
b) millaista? _____						
6. Kierrätetäänkö opistolla...	☐	☐	☐	☐	☐	
7. Olen halukas kierrättämään, mikäli siihen annetaan mahdollisuus?	☐	☐	☐	☐	☐	

SRO:n asuntoloissa asuville:

Kyllä

Ei

8. Pitäisikö mielestäsi asuntoloissa kierrättää enemmän?

☐☐

9. Pitäisikö SRO:n järjestää asuntoloihin keräysastiat?

☐☐Jos, niin mitkä? ☐ Bio ☐ Metalli ☐ Lasi ☐ Kartonki ☐ Paperi ☐ Energia

Yhdistä oikein:

PURUKUMI

BIO

SERVETTI

KARTONKI

MUOVIMUKI

PAPERI

PAHVIMUKI

SEKAJÄTE

KERTAKÄYTTÖLAUTANEN (likainen)

Kaikille:

1. Mitä kierrätys mielestäsi on?

---

2. Miten mielestäsi kierrätys toimii nykyään Raamattuopiston/Diakin tiloissa?

---

3. Tiedätkö missä sijaitsevat keräysastiat?

---

4. Miten kierrätystä tulisi parantaa?

---

5. Mihin asioihin olet a) tyytyväinen ja b) tyytymätön kierrätyksen suhteen Raamattuopiston/Diakin tiloissa?

a) _____

---

b) _____

---

6. Millaisen kannan mielestäsi Raamattu antaa ympäristöasioihin?

Haluan vielä sanoa, että...

Kiitos vastauksistasi!

Vihreä lippu -toimintasuunnitelma ja Vihreä lippu -raportti

Koulut ja oppilaitokset

Ohjeita:

Toimintasuunnitelma laaditaan sen lukukauden alussa, jolloin projekti käynnistetään. Tehdessään toimintasuunnitelmaa tämän lomakkeen raporttiosuus (oikea sarake) jää tyhjilleen. Raporttisarake täytetään projektin lopussa. Raporttisarakkeen symboli ► viittaa siihen, että teidän tulee ottaa kantaa toimintasuunnitelmasarakkeessa kertomiinne asioihin. Lisää ohjeita löytyy lomakkeen lopusta.

Kaiken tiedon tulee löytyä tältä lomakkeelta, liitteitä ei siis tule lähettää.

Palauttaa toimintasuunnitelma/raportti sähköpostitse osoitteeseen vihrealippu@ymparistokasvatus.fi.

Huom! Palautatte siis saman tiedoston arvioitavaksi kaksi kertaa. Tässä samassa tiedostossa saatte myös arvioijan antaman palautteen. JOS täydennätte toimintasuunnitelmaanne arvioijan antaman palautteen pohjalta, kirjatkaa täydennykset jollakin muun värisellä fontilla kuin mustalla.

Toimintasuunnitelman palautuspäivämäärä on joko 15.3. tai 15.10.

Raportin palautuspäivämäärä on joko 15.4. tai 15.11.

Toimintasuunnitelman päivämäärä 20.10.2010		Raportin päivämäärä	
Koulun/oppilaitoksen nimi: Suomen Raamattuopisto, Diakonia-ammattikorkeakoulu & Perussanoma Oy		Kunta: Kaunialainen	
Osoite: Helsingintie 10		Postinumero: 02701	Postitoimipaikka: Kaunialainen
Koulun/oppilaitoksen puh. (09) 512 3910		Koulun/oppilaitoksen sähköposti: etunimi.sukunimi@sro.fi	
Yhteysthenkilö(t): Timo Junkkaala & Reijo Huuskonen (vuoden 2010 loppuun Tiia-Tuulia Peltola & Johannes Karjalainen etunimi.sukunimi@student.diak.fi)			
Yhteysthenkilöiden sähköposti(t): etunimi.sukunimi@sro.fi			
Yhteysthenkilöiden puhelinnumero(t): Timo Junkkaala (09) 5123 9110 & Reijo Huuskonen (09) 5123 9153			
Oppilaiden lukumäärä: Diak n. 160 ja Sro n. 130	Luokka-asteet: -	Henkilökunnan lukumäärä: Diak n 12 ja Sro n. 20	
Oletteko Kestävällä Vihreä lippu -tasolla?: Ei			
Jos teille myönnetään Vihreä lippu (ensimmäistä kertaa), haluatteko ☐ pöytälipun vai ☒ salkolipun (koko 150 cm X 225 cm)? vai			

Tämän projektin teema: Jätteiden vähentäminen	Projektin kesto (kk / v):	/	-	/
Aiemmin käsitellyt teemat ja myönnetty liput (mikäli ette ole Kestävällä tasolla)	Milloin lippu on myönnetty?	/		
1. Teema	Lippu myönnetty (kk/v):	/		
2. Teema	Lippu myönnetty (kk/v):	/		
3. Teema	Lippu myönnetty (kk/v):	/		
Onko teillä kumimivaikuttaja (esim. kunnallisspoliitikko)? Kuka? -				
Onko teillä tukihenkilö (esim. teemaan liittyvä asiantuntija)? Kuka? -				
Toimintasunnitelman kirjjasivat: Tiia-Tuulia Peltola & Johannes Karjalainen				
Raportin kirjjasivat:				
<p>Taustatietoa teistä ja toiminnastanne (halutessanne) Suomen Raamattuopisto on Kaunialissa sijaitseva kristillinen kansanopisto. Samoissa tiloissa toimivat myös Diakonla-ammattikorkeakoulun Kaunialisten toimipaikka sekä kirjatalo ja kustantamo Perussanoma Oy. Kampuksella sijaitsee myös kaksi asuntolarakennusta, joissa asuu sekä kansanopiston että Diakin opiskelijoita. Vihreän lipun tilaaja on Suomen Raamattuopisto, mutta myös muut tiloissa toimivat tahot osallistuvat ohjelmaan.</p> <p>Kampuksella sijaitsee oma keittiö, jossa ruoka valmistetaan ja leivotaan itse. Keittiö tarjoaa aamisen, lounaan, päivällisen arkisin ja viikonloppuisin lounaan ja päivällisen. Keittiön on ehkä merkittävin jätemäärän tuottaja. Keittiö saa paljon raaka-aine lahjoituksia, keittiö hyödyntää kausituotteita, ruokaa ei heitetä pois vaan se hyödynnetään muilla aterioilla ja ylijäänyt ruoka lahjoitetaan hyväntekeväisyysjärjestöille. Keittiöstä syntyvä biojäte on lähinnä vähäinen syömättä jätetty ruoka ja ruoanvalmistuksessa hankalasti hyödynnettävät tuotteet esim. perunankuoret.</p> <p>Suomen Raamattuopiston tilojen eri käyttäjäryhmät tekevät ohjelman toiminnasta haasteellisemman jo pelkän tiedottamisen näkökulmasta. Myös esimerkiksi osalla kansanopiston kursseista kurssilaiset vaihtuvat viikottain, kun pisimpään opiskelevat Diakin opiskelijat (3,5v). Asuntolat tuovat myös haastetta, sillä niissä asuvat vastaavat lajittelusta ja roskien poisviennistä itse.</p> <p>Suomen Raamattuopistolla uusiokäytetään monia asioita jo valmiiksi. Rikkoutuneita tavaroita yritään korjaamaan, jotta poisheittämiseltä vältyttäisiin. Tavaroiden saatetaan säilöä pitkiäkin aikoja, siltä varalta jos uusi käyttötarkoitus löytyy.</p>				

TOIMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

1. Teema

Jos teema on jokin muu kuin yksi ohjelman kuudesta teemasta, kuvaillaa sitä tässä:

1. Teema

Jos teeman sisältö on muuttunut projektin edetessä, kertokaa miten:

TOIMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

Arvioijan kommentit:	Arvioijan kommentit:
2. Ympäristöraati ja henkilökunnan tiimi	
Raati	
Raadin kokoonpano: oppilaiden lukumäärä: 7 ja luokka-asteet: -, aikuisten lukumäärä: 6 ja ammatit: Diakonia-ammattikorkeakoulun koulutuspäällikkö, lehtori, opintosihteeri, emäntä, kiinteistönhoitaja, Suomen Raamattuopiston vararehtori, eri diakin luokkien edustaja, oppilaskunnan edustaja ja yksi opiskelija sro:n musiikkilinjalta.	<p>► Toteutuko raadin kokoonpano suunnitellusti? Ei Jos ei, niin miten raadin kokoonpano erosi suunnitellusta?</p>
Suunnitelma raadin toiminnasta: kokoontumisten järjestelyt ja toimintatavat Kokoontuminen kerran kuukaudessa palaveriin. Ohjelman alussa ja lopussa kokoontuminen useammin, noin kaksi kertaa kuussa. Kokoontumisista sovitaan yhdessä edellisessä kokouksessa. Tiia-Tuulian ja Johanneksen jäädessä raadista pois vetovastuuseen sovitaan uusi henkilö, tai kaksi. Vetovastuussa olevat pitävät ohjat käsissään ja tietävät jatkuvasti mitä ympärillä tapahtuu. Raadissa tullaan jakamaan kalleille omat vastualueet tehtävämäärän tasaamiseksi.	<p>► Toteutuko raadin toiminta suunnitellusti? Ei Jos ei, niin miten raadin toiminta erosi suunnitellusta?</p>
Tähän mennessä toteutuneet kokoontumiset: 30.09.2010 raati tapasi ensimmäisen kerran. Tällöin keskusteltiin yleisesti vihreästä lipusta ja sovittiin alkukartoituksen aloittaminen seuraavalle viikolle. 12.10.2010 raati tapasi uudestaan. Tapauksissa käytiin läpi alkukartoituksen tuloksia, mietittiin tavoitteita ja suunniteltiin toimintaa.	<p>Raati kokoontui projektin aikana kertaa</p> <p>Arvioikaa oppilaiden osallistumista ja vastuuta raadissa asteikolla 1-5 :-</p> <ul style="list-style-type: none"> o Toiminnan arviointi ja keskustelut 0 o Toiminnan suunnittelu 0 o Suunnitelmiin toteuttaminen 0 o Toteutuneen toiminnan arviointi 0
Henkilökunnan tiimi	
Tiimin kokoonpano: jäsenten lukumäärä: ja ammatit:	<p>► Toteutuko tiimin kokoonpano suunnitellusti? Ei Jos ei, niin miten tiimin kokoonpano erosi suunnitellusta?</p>
Suunnitelma tiimin toiminnasta:	<p>► Toteutuko tiimin toiminta suunnitellusti? Ei Jos ei, niin miten tiimin toiminta erosi suunnitellusta?</p>
Muuta huomiota raati- ja tiimitoimintaan liittyen (halutessanne)	

TOMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

Alasentien kanssa, että erillistä henkilökunnan tiimiä ei tässä tapauksessa tarvita, sillä opiskelijat ovat myös aikuisia ja pystyvät antamaan näkemyksensä vaadittaviin asioihin.	
Arvioijan kommentit: Raasissanne on hyvä edustus henkilökunnasta ja erilliseen tiimiin ei tosiaan ole tarvetta. Raatimme kokoonpanossa kuitenkin tulisi olla enemmän opiskelijoita. Koska projektinne toteuttaminen on paljon opiskelijoiden aktiivisuuden varassa ja tekemistä on paljon, on vastuuta tarpeen jakaa mahdollisimman laajalle. Näin ollen pyrkikää saamaan raatinne tätä enemmän opiskelijoita taikka mikäli tämä ei onnistu, niin opiskelijoiden tulisi osallistua jollakin muulla aktiivisella tavalla projektin toteuttamiseen! (Huom. Vihreän lipun kriteeri 8.2: Oppilaitoksessa vähintään 10 % oppilaista osallistuu hankkeeseen aktiivisesti esimerkiksi ympäristöraadin jäseninä, luokkien ympäristövastaavina, ympäristökartoituksen tekijinä tai tempausten suunnittelijoina.)	Arvioijan kommentit:

3. Ympäristökartoitukset - alkukartoitus	
Asenteiden /tieto-/taitotason kartoitus:	
Toteutustapa: kysely	
Kysely toteutettiin keväällä 2010, ja se käsittelee kierrätystä. Tuolloin emme näet vielä tienneet Vihreästä lipusta, ja tarkoituksella oli laatia oma ympäristösuunnitelma. Erillinen valmis sertifikaatti katsottiin kuitenkin mieluusammaksi, ja päädyimme Vihreään lippuun. Vaikka kyselyä ei suoraan Vihreää lippua silmällä pitäen olekaan tehty, se on luotettava lähde pohdittaessa ihmisten suhtautumista ja asenteita ympäristöasioihin.	Oliko toteutustapa sama kuin alkukartoituksessa? Ei Jos ei, niin miten kartoitustapa erosi alkukartoituksesta?
Tulokset: Palautettuja lomakkeita saimme yhteensä 171 kappaletta, ja niitä oli kaikista talon käyttäjäryhmistä. Lomakkeiden määrät mukailivat suhteessa kunkin käyttäjätyypin määrää, eniten lomakkeita oli Diakissa opiskelevalta. Kysely koski kierrätystä, koska sitä laadittaessa Vihreä lippu-ohjelmasta ei oltu vielä päätetty. Tämä ei kuitenkaan haitannut, sillä kierrätys on helppo konkreettinen ja ymmärrettävä esimerkki ympäristöasenteiden kartoituksessa.	Tulokset: Vertailu: kuvaillakaa ja arvioikaa alku- ja loppukartoituksen väliä havaittuja muutoksia:
Kyselyn monivalinta-kysymysten tulosten perusteella 90% vastaajista piti	

TOIMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

<p>kierrätystä hyödyllisenä tai melko hyödyllisenä. 70% kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että Raamattuopistoilla kierrätetään jonkin verran tai vähän. Monivalinta-kysymysten perusteella Suomen Raamattuopiston käyttäjillä perusajattelun ympäristöasioihin on positiivinen. Tietotaitoa löytyy myös jonkin verran, mutta lisätietoa kaivataan. Edellytys toiminnan onnistumiselle on tehdä se helpoksi.</p>	
Ympäristökuormituksen liittyvä kartoitus	Ympäristökuormituksen liittyvä kartoitus
Toteutustapa: haastattelu ja mittaus suoraan jäteasioista sekä vuositasoon tulosten seuraaminen jäteyritysten laskuista.	Oliko toteutustapa sama kuin alkukartoituksessa? Ei Jos ei, niin miten ja miksi kartoitustapa erosi alkukartoituksesta?
Tulokset: Varsinaista turhaa jätekuormitusta opistolta ei juuri tule. Keräysastiat ovat sekajätteelle, paperille ja biojätteelle. Lisäksi pahvit kerätään, puristetaan ja kuljetetaan keräykseen itse. Samoin toimitaan mahdollisuuksien mukaan lasin ja metallin kanssa. Joskus lasia ja metallia saattaa joutua sekajätteen puolelle.	Tulokset: Vertailu: kuvailee ja arvioi alkua- ja loppukartoituksen välillä havaittuja muutoksia.
Suurin jätemäärä oli sekajäte. (kolmessa päivässä noin 2300l) Merkittävä havainto oli, että suurin osa sekajätteestä voitaisiin laittaa energialajakeeseen. Biojätteen määrää tuskin voidaan enää merkittävästi vähentää. Ensijäljätteen jätteen kohdalla pidetäänkin tehokkaampaa ja tarkempaa lajittelua.	
Turhanpäiväinen tulostaminen on selkeä ja näkyvä ongelma.	
Muita huomiota kartoituksiin liittyen (halutessanne) Lajittelussa on huomioitava oppilaitoksen resurssit.	Muita huomiota kartoituksiin liittyen (halutessanne)
Arvioijan kommentit: Kyselyynne sekä jätemäärän mittaaminen ovat ok!	Arvioijan kommentit:

4. Ympäristökuormituksen vähentäminen	4. Ympäristökuormituksen vähentäminen
<p>Ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyvät tavoitteet?</p> <p>KONKREETTISET TAVOITTEET</p> <ul style="list-style-type: none"> -sekajätteen vähentäminen 60 prosentilla -biojätteen vähentäminen 10 prosentilla -metalli ja lasi kerätään kierrätykseen 100% 	<p>► Saavutitko asetetut tavoitteet? Ei</p> <p>Jos vastasitte "Ei" tai "Osittain", niin mikä jäi saavuttamatta ja minkä takia?</p>

<p>-keräyspaperin näkyvä vähentäminen, turhan tulostamisen lopettaminen -tarjotaan puitteet helpolle kierrättämiselle, astiat ovat lähellä ja niitä on tarpeeksi</p> <p>KASVATUKSELLE TAVOITTEET</p> <p>-opitaan miten kierrätetään -kierrättämisestä tulisi automaatio ja normaali osa arkipäivää ensin koulussa ja sitten kotona -asennemuutos positiivisemmaksi ympäristöasioita kohtaan -pyritään havahduttaa ihmisiä elinkaariajatteluun</p>	
<p>Vihreä lippu -tavat</p>	<p>Vihreä lippu -tavat</p>
<p>Tämän projektin myötä tavoiteltavat Vihreä lippu -tavat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kierrätämme luokissa, ruokalassa ja asuntolassa 2. Mietimme mitä tulostamme, voimme myös jättää tulostamatta 3. Hyödynnämme turhat tulosteet luentomuistilappoihin tai muistilappuihin 4. Pyrimme pidentämään tavarain elinikää kohtelemalla sitä hyvin ja korjaamalla 5. Otamme ruokaa harkiten, ettemme joutuisi heittämään sitä pois. Kiinnitämme huomiota myös servettien käyttöön 6. Jätämme Metro-lehden junaan, jotta mahdollisimman moni voi sen siellä lukea, eikä se jää kuljeskelemaan koululle päätyen sekajätteeseen. 	<p>Tämän projektin myötä käyttöön otetut Vihreä lippu -tavat:</p>
<p>Miten uudet Vihreä lippu -tavat otetaan käyttöön? Miten niistä tiedotetaan?</p> <p>Vihreä lippu -tavoista tullaan tiedottamaan ympäristöraadin omalla tiedotustaululla. Uusista kierrätyskäytännöistä</p>	<p>Millä tavoin Vihreä lippu -tavat ovat kaikkien nähtävillä (tai muulla tavoin päivittäin esillä)?</p>
<p>tiedotetaan opiskelijoita ja henkilökuntaa sähköpostitse. Asiasta käydään puhumassa myös hartauden jälkeen ja mahdollisesti luokissa. Henkilökuntaa kehoitetaan keskustelemaan uusista käytännöistä palaverissaan. Uusista kierrätysastioiden käytöstä kerrotaan myös info-lapussa joka sijaitsee jokaisen astian läheisyydessä. Viikonloppu kävijöitä informoidaan tiedotteella.</p>	<p>Perendytetäänkö uudet oppilaat Vihreä lippu -tapoihin? Ei Jos vastasitte kyllä, niin kertokaa, millä tavalla:</p>
<p>Aiemmin käyttöön otetut Vihreä lippu -tavat (mikäli kyseessä ei ole ensimmäinen projektinne):</p>	<p>Perendytetäänkö uudet henkilökunnan jäsenet Vihreä lippu -tapoihin? Ei Jos vastasitte kyllä, niin kertokaa, millä tavalla:</p>

TOIMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

Yliäpitotoiminnot tämän projektin aikana	Yliäpitotoiminnot tämän projektin aikana
Millaisia muutoksia aiotte tehdä ympäristökuormituksen vähentämiseksi seuraavissa yliäpitotoiminnoissa?	
siivouksessa: Lajitellaan tarkasti, eikä heitetä jo lajiteltua jätettä sekajätteeseen. Käytetään myös jatkossa mahdollisimman vähän pesuainetta, hyödynnetään mikrokuittulinoja.	<p>► Toteutuiko suunnitellusti? Ei Jos vastasitte "Ei" tai "Osittain", niin mikä jäi saavuttamatta ja miksi?</p>
ruokailussa: Syömme lautaset tyhjiksi, mahdollinen kasvisruokapäivä.	<p>► Toteutuiko suunnitellusti? Ei Jos vastasitte "Ei" tai "Osittain", niin mikä jäi saavuttamatta ja miksi?</p>
kiinteistöhoitossa: Korjataan kaikki mikä voidaan	<p>► Toteutuiko suunnitellusti? Ei Jos vastasitte "Ei" tai "Osittain", niin mikä jäi saavuttamatta ja miksi?</p>
hankinnoissa: Ei hankita toimivan tilalle uutta. Atk-luokan tulostimen hajotessa, ostetaan tulostin, joka tulostaa kaksipuoleisesti.	<p>► Toteutuiko suunnitellusti? Ei Jos vastasitte "Ei" tai "Osittain", niin mikä jäi saavuttamatta ja miksi?</p>
<p>Muita huomiota ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyen (halutessanne)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Energialaje astioiden hankkiminen ja lajittelun helpottaminen -omat metallin- ja lasinkeräyspisteet jotka tyhjentää oma henkilökunta -käsi- ja jalkapapereiden lajittelu biojätteeseen sekajätteen vähentämiseksi -biojäte astioiden lisääminen diakonia-ammattikorkeakoulun puolelle -atk-opettajat opettavat säästävän tulostuksen perusteet -tilaamme valokuvanäyttelyn HSY:ltä ja ongelmajättesalkun, niillä haluamme herättää ajatuksia ja pitää asioita näkyvillä -Suunnitteilla on myös tilata luennoitsija keväksi puhumaan ympäristöasioista/jätteiden vähentämisestä -opettajat leikkaavat muistilapuihin turhia tulostuspapereita ja opiskelijat taas käyttävät niitä luentomuistilapujen tekemiseen. -kaikki tavara mitä voidaan hyödyntää askartelussa toimitetaan opettajalle joka niitä tarvitsee -löytötavaroita (vaatteita) säilytetään lakisääteinen 3kk jonka jälkeen ne pestään ja viedään Fida-lahetystorille -opiston pihalla tullaan myös jatkossa järjestämään kirpputoreja, jotta tavarat pääsisivät kiertoon, eivätkä menisi roskiin. 	<p>Muita huomiota ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyen (halutessanne)</p>

TOIMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

<p>- kaikki korjattava korjataan</p> <p>Kuukausittainen toiminta on valkea suunnitella, sillä kerran kuussa järjestettävää yhteistoimintaa ei voida organisoida tiukkojen lukujärjestysten vuoksi. Tapahtumat pitää sopia puolta vuotta aiemmin. Toiminnot joihin pyritään alkavat kun aika on ja niitä pyritään pitämään yllä kokoajan.</p>	
<p>Arvioijan kommentit: Teillä on todella hyvin mietityt tavoitteet. Vihreä lippu -tavat sekä käytännönläheiset keinot tavoitteisiin pääsemiseksi. Oikein hyvät (Kasvatukselliset tavoitteet tosin istuvat paremmin kohtaan "ympäristökasvatukselliset tavoitteet", mutta ovat siis sisällyttäen erinomaiset!)</p>	<p>Arvioijan kommentit:</p>

5. Ympäristökasvatuksen toteuttaminen	5. Ympäristökasvatuksen toteuttaminen
<p>Henkilökunnan tiimin asettamat ympäristökasvatukselliset tavoitteet (esim. 2-5 kpl):</p> <p>Tavoite 1: Aikuisopetuksessa pidetään säännöllisesti esillä ensimmäisen uskonkappaleen eli luomisen näköaloja.</p> <p>Luojamme asetti ihmisen alusta asti viljelemään ja varjelemaan maata. Tämä merkitsee vastuullisuuden opettelua ja harjoittelua. Mandollisuuksia opetukseen avaavat sekä Vanhan että Uuden testamentin kurssiosiot, etiikan osiot ja soveltavasti muutkin teologiset ja hengelliset teemat.</p> <p>Tavoite 2: Korostamme ruumiin, sielun ja hengen tarpeiden huomiointia tasapainoa. Esimerkiksi jokaisella aikuislinjan viikon avautumalla annetaan kehoitus liikkua, tutkia ympäristöä, nauttia luonnosta, jolloin istuminen tunteilakin on antoisampaa. Avoimen raamattukoulun luokassa on kävelysauvoja, joita suositellaan ottamaan lenkeille mukaan. Vähintään kerran lukukaudessa järjestään opastettu luontoretki.</p> <p>Tavoite 3: Opistolla majoittuvien edellytetään hoitavan itse kevyen viikkosiivouksen, mikä osaltaan opettaa siisteyden huomioon ottamista ja jätteiden vähentämistä.</p> <p>Tavoite 4: Nuorten opiskelussa Diakissa pidetään</p>	<p>► Arvioi kunkin tavoitteen toteutumista asteikolla 1-5</p> <p>Tavoite 1: 0</p> <p>Tavoite 2: 0</p> <p>Tavoite 3: 0</p> <p>Tavoite 4: 0</p> <p>Tavoite 5: 0</p>

TOMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

monikulttuurisuusopintokokonaisuudessa esillä globaalia vastuuta ja kansainvälisiä ongelmia Tavoite 5: Diakissa etikan turnilla keskustellaan ekologian etiikasta	
Onko Vihreä lippu -ohjelman toteuttaminen kirjattu koulun vuosisuunnitelmaan? Ei	Huomioita vuosisuunnitelmaan liittyen (halutessanne)
Millä tavalla oppilaat pääsevät aktiivisesti osallistumaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin? tulemalla mukaan ympäristöraatiin, tiedottamalla toiminnasta oppilaskunnan kokouksissa ja ilmoitustaululla.	<p>► Toteutuko oppilaiden osallisuus suunnitellusti? Ei</p> <p>Huom! Oppilaiden osallisuudesta kysytään tarkemmin kohdassa 8 (Osallistujien määrä).</p>
Missä oppilaineissa aiotte käsitellä teemaa? etiikassa, monikulttuurisissa opinnoissa ja raamattutunneilla	Luettelkaa ne oppiaineet, joiden oppisisällöissä teemaa käsiteltiin. Lisäksi kertokaa muutamia esimerkkejä siitä, millä tavalla teemaa eri luokka-asteilla eri oppitunneilla käsiteltiin.
Millaisia projekteja, teemapäiviä tai -viikkoja, tempauksia, reikiä tai muuta teemaan liittyvää toimintaa teillä on suunnitteilla?	Luettelkaa teemaan liittyvät, toteutuneet teemapäivät, tempaukset, kilpailut, projektit, juhlat, tapahtumat jne. (nimi ja kuukausi):
-tilaamme valokuvanäyttelyn HSY:ltä ja ongelmajätesalkun, niillä haluamme herättää ajatuksia ja pitää asioita näkyvillä	
-Suunnitteilla on myös tilata luennoitsija kevääksi puhumaan ympäristöasioista/jätteiden vähentämisestä	
-tavoitteeseen 2 kirjattu luontoretki sro:n aikuisopiskelijoille	
Muita huomiota ympäristökasvatuksen toteuttamiseen liittyen (halutessanne) Diakin opintosuunnitelmat laaditaan valtakunnallisella tasolla ja niihin vaikuttaminen on hankalaa. Tämän vuoksi Diakissa toteutettava ympäristökasvatus on pienimuotoista ja epävirallista.	Muita huomiota ympäristökasvatuksen toteuttamiseen liittyen (halutessanne)
Arvioijan kommentit: Tässä kirjaamanne ympäristökasvatukselliset tavoitteet ovat ”yleisempiä” tavoitteita, aiemmassa lomakkeen kohdassa olevat puolestaan enemmän tähän teemaan liittyviä. Molemmat ovat hyviä ja tavoittelemisen arvoisia! Teillä on todella mielenkiintoista ja aktivoivaa toimintaa suunnitteilla, hyvä!	Arvioijan kommentit:

Opiskelijoiden osallisuus on osa-alue, jota teidän kannattaa vielä kehittää eli saada mahdollisimman paljon opiskelijoita osallistumaan aktiivisesti toiminan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Hauskuutta, elämyksellisyttä ja toiminnallisuutta voisi myös lisätä. Tämän voisi toteuttaa esim. opiskelijoiden suunnitteman ja toteuttaman kilpailutempauksen/kampanjan/ekumuotinäytöksen/kirpputorin tms. muodossa?	
---	--

6. Yhteistyö	
Oletteko suunnitelleet yhteistyötä viranomaisten kanssa? Ei Jos kyllä, niin kenen kanssa ja millaista yhteistyötä?	Miten yhteistyö viranomaisten kanssa toteutui?
Oletteko suunnitelleet yhteistyötä järjestöjen kanssa? Ei Jos kyllä, niin kenen kanssa ja millaista yhteistyötä?	Miten yhteistyö järjestöjen kanssa toteutui?
Oletteko suunnitelleet yhteistyötä yritysten kanssa? Ei Jos kyllä, niin kenen kanssa ja millaista yhteistyötä?	Miten yhteistyö yritysten kanssa toteutui?
Oletteko suunnitelleet yhteistyötä jonkin muun tahon kanssa? Ei Jos kyllä, niin kenen kanssa ja millaista yhteistyötä?	Miten yhteistyö muiden tahojen kanssa toteutui?
Millä tavalla oppilaiden perheet ovat mukana Vihreä lippu -toiminnassa?	Onko oppilaiden perheille tiedotettu Vihreä lippu -toiminnasta? Ei Suhtautuvatko perheet myönteisesti Vihreä lippu -toimintaan? Ei Osallistuvatko perheet Vihreä lippu -toimintaan? Ei
Mahdollisia muita huomiota yhteistyöhön liittyen (halutessanne)	Mahdollisia muita huomiota yhteistyöhön liittyen (halutessanne)
Arvioijan kommentit: Projektissanne on mukana useampi toimija, eli itse projekti jo on yhteistyötä. Tämän lisäksi mietikää, olisiko luontevaa saada toimintaan mukaan esim. muita paikallisia toimijoita?	Arvioijan kommentit:

7. Projektin kesto ja jatkuvuus	
Laatikka projektille alustava aikataulu. Syksyllä 2010 projekti käynnistyy. Keväällä 2011 toiminta pyörii ja syksyllä 2011 tehdään uusi kartoitus, jossa	Toteutiko projektinne suunnitellun aikataulun mukaisesti? Ei Jos vastasitte "Ei" tai "Ostaisin", niin mikä jäi toteutumatta ja minkä takia?

TOIMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

tarkastetaan miten ollaan pärjätty ja voidaanko vielä jotenkin petrata ennen loppuraporttia. Keväällä 2012 tehdään loppukartoitus ja raportoidaan siitä vihreään lippuun.	
Muita huomioita projektiin keston ja jatkuvuuteen liittyen (halutessanne)	Muita huomioita projektiin keston ja jatkuvuuteen liittyen (halutessanne)
Tämän jälkeen syksyllä 2012 aloitetaan vesi -projekti, jonka kesto on myöskin puolitoista vuotta.	
Arvioijan kommentit: OK!	Arvioijan kommentit:

Ohjeita toimintasuunnitelman tekoon	
<p>Kun täytätte toimintasuunnitelmalomaketta, käytäkää suunnittelussa apuna Vihreä lippu -kriteereitä. Lomakkeen kohdat sekä Vihreä lippu -toiminnan arviointi perustuvat kriteereihin.</p> <p>1. Teema</p> <p>Tätä kohtaa teidän ei ole tarpeen täyttää, mikäli valitsemanne teema on jokin Vihreä lippu -ohjelman valmiista teemoista (vesi, energia, jätteiden vähentäminen, lähiympäristö, kestävä kulutus tai yhteinen maapallo).</p> <p>3. Ympäristökartoitukset</p> <p>Asenteiden /tieto-/taitotason kartoitus: kuvataksa tässä kohdassa millä tavalla olette kartoittaneet oppilaiden asenteita, tietoja ja taitoja teemaan liittyen. Kartoitus voidaan toteuttaa esim. kyselyillä, haastattelemalla taikka mind-mapilla. Hyödyllisiä lisäohjeita löydätte Vihreä lippu -kansioista kunkin teeman alta. Kirjatkaa saadut tulokset mahdollisimman havainnollisesti ja tarkasti.</p> <p>Ympäristökuormitukseen liittyvä kartoitus: Mikäli teemanne on jokin muu kuin Jätteiden vähentäminen, Vesi, Energia tai Kestävä kulutus, voitte kartoittaa aiempiin käsittelemämme teemoihin liittyvää ympäristökuormitusta. Vihreä lippu -projektissa on aina mitattava ympäristökuormitusta ja asetettava tavoitteita ympäristökuormituksen vähentämiselle. Mikäli teillä on jäänyt</p>	
8. Osallistujien määrä	
Aktiivisuus	
Osallistui oppilaista vähintään 10 % toimintaan aktiivisesti *? Ei	
Millä tavoilla raadin ulkopuoliset oppilaat osallistuvat toimintaan aktiivisesti:	
o Oppilaat toimivat luokkien ympäristövastaavina Ei	
o Oppilaat suunnittelivat ympäristökartoituksen Ei	
o Oppilaat toteuttivat ympäristökartoituksen Ei	
o Oppilaat suunnittelivat tempauksia/tapahtumia/teemapäiviä tms. Ei	
o Oppilaat osallistuvat aktiivisesti jollakin muulla tavalla, millä?	
Osallistui oppilaista vähintään 70 % tapahtumiin/tempauksiin/teemapäiviin jne? Ei	
Osallistui oppilaista vähintään 70 % teemaan liittyviin oppitukioihin oppitunnilla? Ei	
Osallistui oppilaista henkilökunnasta Vihreä lippu -projektiin? Ei	
Sitoutuminen	
Onko koulun/oppilaitoksen johto sitoutunut Vihreä lippu -toimintaan? Ei	
Vihreä lippu -tapoja noudatetaan ei koskaan	
Vihreä lippu -tapoja noudattaa ei kukaan	
Oppilaat suhtautuvat Vihreä lippu -toimintaan kielteisesti	

TOIMINTASUUNNITELMA

RAPORTTI

<p>edellisistä projekteista joitakin tavoitteita saavuttamatta, voitte ottaa ne nyt uudelleen käsitteilyyn.</p> <p>Lisäohjeita ja vinkkejä kartoituksen toteuttamiseen löytyy Vihreä lippu -kansion teemaosioista. Kirjatkaa saadut tulokset mahdollisimman havainnollisesti ja tarkasti. Lisäksi kirjoittakaa johtopäätöksenne tulosten pohjalta: mitä asioita haluatte parantaa projektinne aikana?</p>	<p>Henkilökunta suhtautuu Vihreä lippu -toimintaan kielteisesti</p> <p>Muita huomiota osallistumiseen liittyen (halutessanne)</p> <p>Arvioijan kommentit:</p>
<p>4. Ympäristökuormituksen vähentäminen</p> <p>Raati asettaa ympäristökuormituksen vähentämiseen liittyvät tavoitteet alkukartoituksen tulosten perusteella, tavoite voi olla esim. prosentuaalinen. Esim: "Sekajätteen määrä vähenee 75 % ja biojätteen määrä vähenee 40 % . Kaikki jätteet lajitellaan omiin keräysastioihinsa."</p> <p>Vihreä lippu -tavoista kerrotaan tarkemmin Vihreä lippu -kansiossa.</p>	<p>9. Projektin arviointi</p> <p>Kuinka hyvin projekti onnistui mielestänne kokonaisuutena?</p> <p>Antakaa projektillenne kouluarvosana: 0</p> <p>Miten keräsitte palautetta oppilailta?</p> <p>Millaista oppilaiden palaute oli?</p>
<p>5. Ympäristökasvatuksen toteuttaminen</p> <p>Ympäristökasvatus = Kasvatuksellista toimintaa, joka tukee elinikäistä oppimisprosessia siten, että yksilöiden tai yhteisöjen arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat muuttuvat kestäväksi kehityksen mukaisiksi.</p>	<p>Miten keräsitte palautetta henkilökunnalta?</p> <p>Millaista henkilökunnan palaute oli?</p>
<p>Henkilökunnan tiimin asettamat ympäristökasvatukselliset tavoitteet:</p> <p>Kirjatkaa tähän kohtaan projektinne ympäristökasvatukselliset tavoitteet. Millaista oivalluksia, asenteita, elämyksiä ja kokemuksia, toivotte projektin antavan oppilaille ja henkilökunnalle? Tavoitteet saivat liittyä kestäväan kehitykseen ylipäätään sekä erityisesti valittuun teemaan. Tavoitteet voivat olla esim: "että jokainen ymmärtää omilla teoillaan olevan vaikutusta yhteiseen ympäristöömme", "tietoisuus omasta lähiympäristöstä lisääntyä", "vastuuntunto omaa ympäristöä kohtaan kasvaa", "vain minä itse voin vaikuttaa omiin kulutustottumuksiini", "jokainen ymmärtää, minkä vuoksi energiaa kannattaa säästää" jne.</p>	<p>Miten aiotte hyödyntää tästä projektista saamaanne kokemusta?</p>
<p>7. Projektin kesto ja jatkuvuus</p> <p>Laatikka aikataulu ainakin kuukausitasolla (1. kullekin kuukaudelle toimintaa).</p>	

Arvioijan yleiset kommentit sekä arvioijan nimi: Suunnitelmanne on huolella tehty ja olette oivaltaneet hyvin Vihreä lippu -projektin oleelliset tavoitteet.
Antoisaa projektia teille!
Aino Alasentie
Vihreä lippu -pääliikö
Suomen Ympäristökasvatuksen Seura

Arvioijan yleiset kommentit sekä arvioijan nimi:

LIITE 3: Palaute Timo Junkkaala

Palaute Tiia-Tuulia Peltolan ja Johannes Karjalaisen työskentelystä Vihreä Lippu -ohjelmaan liittyen

Opiskelijat Tiia-Tuulia Peltola ja Johannes Karjalainen ottivat yhteyttä minuun, kun olivat päätyneet tekemään opinnäytetyötä, joka liittyisi ekologiaan Suomen Raamattuopistossa.

Aihe oli mielekäs Raamattuopiston kannalta. Alkuvaiheessa tavoitteet eivät tietenkään olleet oikein selvillä sen paremmin heillä kuin minullaakaan. Pian kuitenkin hahmottui, että työn tulokseksi olisi hyvä saada jotakin sellaista, minkä vaikutus ulottuisi pitemmälle kuin vain opinnäytetyön valmistumiseen.

Opiskelijoiden työn tulosta oli, että Vihreä Lippu löytyi siksi konkreettiseksi tavoitteeksi, johon sitten yhteisen neuvottelun tuloksena päädyttiin.

Opiskelijoiden määrätietoisen työn tulosta oli myös se, että syksyn 2010 alussa saatiin valituksi ympäristöraati ja laadituksi toimintasuunniteloma.

Omasta ja Suomen Raamattuopiston näkökulmasta katsottuna työ on edennyt hyvin. Hanke lähti opinnäytetyötä ajatellen liikkeelle ehkä aika myöhään tai eteni alkuvaiheessa liian hitaasti, mutta yhteistyö prosessin aikana sujui hyvin ja koska näyttää siltä, että lopputuloksesta on todellista hyötyä Raamattuopistolle, olen hankkeeseen hyvin tyytyväinen.

Kauniaisissa 11.11.2010

Timo Junkkaala

LIITE 4: Palaute Anneli Saikkonen

Palaute Vihreä lippu-projektista
Tiia-Tuulia Peltolalle ja
Johannes Karjalaiselle

17. marraskuuta 2010

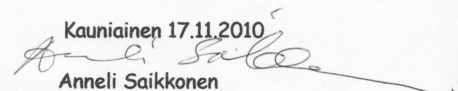
Raamattuopiston henkilökuntaan kuuluvana olen ollut alusta asti mukana Tiia-Tuulian ja Johanneksen Vihreä lippu -projektissa mukana. Tutustuminen projektiin tapahtui varsinaisesti ensimmäisessä ympäristöraadin kokoontumisessa. Olimme saaneet ennen raadin kokoontumista materiaalia sähköpostilla projektiin tutustumista varten.

Kaikesta on käynyt ilmi, että Tiia-Tuulia sekä Johannes ovat tehneet paljon taustatyötä valmistellessaan projektin käynnistämistä. Valmista materiaalia on tietenkin runsaasti projektiin liittyen, mutta kaikki täytyy kuitenkin soveltaa tapauskohtaisesti. Siinä he ovat mielestäni onnistuneet hyvin. Asioiden esittely on ollut helposti ymmärrettävää ja käytännöllistä. Mukava on myös huomata, että "vetäjät" ovat itse aidosti kiinnostuneita projektista, vaikka oppilaitoksessamme tämänkaltaisen projektin toteuttaminen on todella haasteellista. Olemme saaneet heiltä käytännön ideoita toteuttamiseen ja uskonkin, että saamme asioita aikaiseksi, kun toteuttamisesta ei ole suunniteltu liian monimutkaiseksi.

Tiia-Tuulia ja Johannes ovat mielestäni onnistuneet tähän asti oikein hyvin projektin suunnittelussa ja alkuun panemisessa. Ehkä hieman täsmällisemmin olisin kaivannut tietoa siitä, mitkä tehtävät kuuluvat projektin vetäjille ja mitkä meille toteuttajille, mutta toisaalta molemmat heistä ovat olleet hyvin saavutettavissa, joten lisätiedon saanti on ollut helppoa.

Emme olisi Raamattuopistolla luultavasti koskaan kiinnittäneet ympäristöasioihin näin paljon huomiota, ellei se olisi tapahtunut kyseisen projektin puitteissa. Olen kiitollinen Tiia-Tuulialle ja Johannekselle, että he uskalsivat ryhtyä tähän ja toivon tällä olevan kauaskantoisia vaikutuksia opiston väen asenteisiin ja toimintaan yhteisen ympäristömme hyväksi.

Kauniainen 17.11.2010

Anneli Saikkonen

vierasemäntä